

16+

Мімі

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 16 (5225) 21 красавіка 2023 г.

ISSN 0024-4686

Святло,
якое
не згасе
стар. 4

Нацыянальны
казачны
характар
стар. 11

Вясельны
кураж
«Прымакоў»
стар. 13

Фота Кастуся Дробава.

Пімен ПАНЧАНКА

Вясною

*Жылы дрэў напоўніліся сокам,
Ручаі імкнуцца да ракі.
Неба стала чыстым і высокім,
І пяюць вясёлыя іпакі.*

*Ўсё вясна старанна падлічыла,
Сонцам абагрэла кожны кут,
Паляўнічым прынясла дзічыны,
Рыбакам расчысіла раку.*

*Рыбы абудзіліся з застою,
А ваўкі халодныя насы
Узнялі на воблака густое
І спрабуюць ціха галасы.*

*На паляне ў светлым пералеску
Расцвілі налітыя расой
Сінія падснежныя пралескі
Пад аховай урачыстых хвой.*

*Я пакінуў хату, кінуў вершы,
Блукаю па лесе, як дзівак.
Мяне кліча ў госці друг мой лепшы —
Шэры дрозд, цудоўнейшы спявак.*

*Пах смалісты п'ю і не нап'юся,
І пад гром птушыных галасоў
Да бярозы белай прыхінуся, —
Буду прагна піць салодкі сок.*

*І тады нальеца цела сілай,
Гэтай сілы радасць зберагу,
Каб яна мяне перанасіла
Праз бяду, і ворагаў касіла,
І знішчала чорную тугу.*

1938

«ЛіМ»-акцэнт

Афіцыйна. Кіраўнік дзяржавы Аляксандр Лукашэнка падпісаў Указ № 105, якім карэктыву Указ ад 26 сакавіка 1998 года № 157 «Аб дзяржаўных святах, святочных днях і памятных датах у Рэспубліцы Беларусь». Назва дзяржаўнага сцяга зменена з «Дзень Дзяржаўнага герба Рэспублікі Беларусь і Дзяржаўнага сцяга Рэспублікі Беларусь — другая нядзеля мая» на «Дзень Дзяржаўнага сцяга, Дзяржаўнага герба і Дзяржаўнага гімна Рэспублікі Беларусь — другая нядзеля мая». Адзначаецца, што новая назва дасць магчымасць аддаць даніну павялічанага ўсім тром дзяржаўным сімвалам Беларусі.

Форум. Прэзідэнт Беларусі накіраваў прывітанне ўдзельнікам і гасцям ХХІХ Міжнароднага форуму па інфармацыйна-камунікацыйных тэхналогіях «ТІБА-2023». «Гэты грандыёзны форум ствараўся як штогадовая адкрытая пляцоўка для абмену вопытам і дэманстрацыі дасягненняў у тэлекамунікацыйных, банкаўскіх, інфармацыйных тэхналогіях. Місія «ТІБА» простая і высакародная: пашырэнне і ўкараненне ў Беларусь самага лепшага і перадавага», — гаворыцца ў прывітанні. Кіраўнік дзяржавы адзначыў, што ў краіне сфарміраваны моцны блок галіновых ІТ-праектаў, мэта якіх — поўнамаштабная інфарматызацыя і лічбавая трансфармацыя ўсіх галін эканомікі, сацыяльнай сферы, дзяржаўнага кіравання, а таксама нарошчванне экспертнага патэнцыялу ў гэтым перспектывным напрамку.

Віншаванне. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў народную артыстку Расію Валерыю Пярфілаву з днём нараджэння. «Дзякуючы ўнікальнаму музычнаму стылю, абаянню і працавітасці вы дасягнулі вялікіх поспеху і выканальніцкага майстэрства. Глыбокую павагу выклікаюць вашы актыўныя грамадзянскія пазіцыі і адданасць Радзіме, — гаворыцца ў віншаванні. — Беларускія глядачы ведаюць і любяць вашу творчасць, цэняць вас як добрага сябра нашай краіны, выдатнага артыста і шчырага чалавека». Аляксандр Лукашэнка пажадаў Валерыі Пярфілавай моцнага здароўя, невычэрпнага натхнення і новых здзяйсненняў.

Акцыя. Сёння бібліятэкі Беларусі запрашаюць на «Бібліяноч». У праграме — мноства тэматычных пляцовак для дарослых і дзяцей. Гасцям прапаноўваюць розныя актыўнасці: майстар-класы, гульні, творчыя сустрэчы з пісьменнікамі і г. д. Напрыклад, у Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі тэма акцыі — «БібліяІмпульс». У праграме значацца квесты ад кампаніі «Квесторыя», «Літаратурны салон» з членам Саюза пісьменнікаў Беларусі Ірынай Карнаухавай, шахматна-шашачныя турніры, «настолкі» ад *Hobby World*, «этнавечарына» з фолк-гуртом *Guda* і капэлай традыцыйнай музыкі «Анягож», чайны рытуал «Тры кубкі тэксту», майстар-класы па фантастычнай ілюстрацыі і многае іншае. Маленькіх гасцей пацягнуць аквагрэям, арт-тэатр *Verzhina*, цыркавая студыя *Fantasy* і пазнавальная ІТ-праграма ад вучэбнага цэнтру «Айціландыя».

Вернісаж. Выстаўка скульптур «Выразаюць вразьбяры» адкрылася ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы. Як паведамляюць арганізатары, скульптурныя вобразы паэта і яго герояў перадавалі ў зборы музея творцы розных пакаленняў. Цяпер калекцыя налічвае 72 адзінкі захавання, частка з іх уваходзіць у склад стацыянарных экспазіцый музея ў Мінску і яго філіялаў, частка — 15 скульптур некалькіх аўтараў — прадстаўлена на часовай выстаўцы. Дадатковы кантэст для скульптур ствараюць гістарычныя фотаздымкі з фондаў музея. Выстаўка экспануецца да 10 мая.

Свята. Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры і Студэнцкае этнаграфічнае таварыства запрашаюць сёння на канцэрт велікодных і юраўскіх песень «Вясна красна на ўвесь свет». «Вялікдзень — адно з самых важных і ўзнёслых хрысціянскіх свят, — раскажваюць арганізатары імпрэзы. — Галоўнай адметнасцю святкавання Вялікадня з’яўляецца валачобны абрад. Гэтая традыцыя мае яшчэ дахрысціянскія карані і ўласціва толькі беларускай культуры». У праграме, апроч іншага, — спевы і танцы.

Праект. У рамках выстаўкі жывапісу Уладзіміра Гладкова «Паміж небам і зямлёй» 26 красавіка ў Мастоцкай галерэі Міхаіла Савіцкага адбудзецца музычная вечарына «*Gnossiennes*» у выкананні «Музычнай гасціўні» Белдзяржфлармоніі. Так, прагучыць музыка Э. Саці, І. С. Баха, В. А. Моцарта, К. Дэбюсі і Ф. Гласа, якая, па меркаванні арганізатараў імпрэзы, дасць магчымасць на імгненне спыніцца і перанесціся ў іншую прастору — гармоніі і прыгажосці, уласціваю і творчасці Уладзіміра Гладкова. Музыка ў Мастоцкай галерэі Міхаіла Савіцкага прагучыць у выкананні Таццяны Старчанкі (фартэпіяна) і Юліі Ражкоўскай (віяланчэль).

Агляд афіцыйных падзей ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Памятны падарунак

Творчая сустрэча са старшынёй Мінскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Леанідам Крываносам і паэтам Рагнедам Малахоўскім адбылася ў СШ № 6 горада Жодзіна.

Пісьменнікі прывезлі ў школу дыплом і памятны падарунак, якім узнагародзілі аднаго з пераможцаў рэспубліканскага анлайн-конкурсу чытальнікаў «Пад зоркай Венеры», прысвечанага творчасці класіка айчынай паэзіі Максіма Багдановіча. Гэта пяцікласніца Дар’я Рыжковіч, якая ўразіла журы выразнай дэкламацыяй верша «Зімой» і адметным мастацкім афармленнем відэароліка.

Падчас сустрэчы Леанід Міхайлавіч і Рагнед Юр’евіч пазнаёмілі з прысутных настаўнікаў і вучняў са сваёй творчасцю, адказалі на шматлікія пытанні, падарылі школьнай бібліятэцы свае кнігі.

Прэс-служба МАА СПБ

не абмініце

Летні музычна-турыстычны сезон адкрыецца 13 мая і працянецца да 16 верасня. Аглядныя экскурсіі, танцавальныя майстар-класы і рэканструкцыйны гарадскога побыту мінулых стагоддзяў — гэта далёка не ўсе запланаваныя праекты, якімі імкнуцца парадаваць мінчан і гасцей сталіцы.

Адзін з галоўных музеяў Мінска — музей гісторыі горада — прапануе бясплатныя аглядныя экскурсіі па Верхнім горадзе з наведваннем сутарэнна буйной царквы Святога Духа. Так, можна будзе ўбачыць захаваныя аб’екты XVII—XIX стагоддзяў. Экскурсіі будуць праходзіць па суботах. Цікавая ініцыятыва Музея гісторыі горада Мінска — стварэнне абанемента пад назвай «АРТ-выхадныя ў Верхнім горадзе». Па ім можна наведаць адметныя выставачныя пляцоўкі — Мастоцкую галерэю Міхаіла Савіцкага, Гарадскую

Лета і горад

мастацкую галерэю твораў Леаніда Шчамялёва, арт-гасціўню «Высокае месца» — і пазнаёміцца з іх пастаяннымі і часовымі экспазіцыямі.

Яшчэ адна ўстанова культуры — Музей прыроды і экалогіі — прапануе экскурсію «Горад рамэстваў, горад гандлю». Дзякуючы ёй наведвальнікі змогуць даведацца аб развіцці гэтай сферы ў Мінску ў XVII—XIX стагоддзях. У Траецкім прадмесці будзе арганізавана работа пляцоўкі «Горад майстроў». Як адзначаюць арганізатары, яе галоўнай ідэяй стане рэканструкцыя розных фрагментаў бытавой мастацкай культуры.

Экскурсію з музычнымі ілюстрацыямі, якая пазнаёміць з асаблівасцямі свецкіх прыёмаў і традыцыйнай музычнай культурай беларускіх сядзіб, прапануе музей «Лошыцкая сядзіба». Да таго ж супрацоўнікі музея плануюць запрашаць на адмысловыя экскурсіі з танцавальным майстар-класам «Адзін дзень з жыцця Лошыцкай сядзібы XVI—XVII стагоддзяў».

Хто многа ведае?

У СШ № 19 г. Брэста ў рамках Тыдня дзіцячай кнігі прайшлі дзве сустрэчы з творцамі Брэсцкага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі. Старшыня рэгіянальнай суполкі Таццяна Дзямідовіч пазнаёміла вучняў 6 класаў са сваёй новай кнігай «Мармеладнае лета».

Разам з героямі апавяданняў школьнікі ўспомнілі самыя яркія моманты летніх канікул, цікавыя і карысныя справы, незабыўныя сонечныя дзенькі, калі ўсё пачынаецца з добрага настрою, шчырых усмешак і незвычайных ідэй. На сустрэчы школьнікі адгавалі загадкі, прыдумвалі рэцэпты самага смачнага супу, знаходзілі спосабы перамагчы нудоту і расказвалі, як сябруюць з кнігай.

Напрыканцы Тыдня дзіцячай кнігі да школьнікаў малодшых класаў прыйшла ў госці патэса Настасся Нарэйка. Яна часты і любімы гасць у школе № 19. Падчас мінулай сустрэчы дзеці так шчыра захапіліся яе творчасцю, што зрабілі буктрэйлер па матывах яе казкі «Навагодні анёл». Гэтым разам гутарка пісьменніцы з дзецямі прысвечалася вершам. Аўтар не толькі пазнаёміла юных слухачоў са сваімі творами, але і запрасіла паспрабаваць свае сілы ў выразным чытанні вершаваных радкоў на беларускай мове.

Брэсцкае абласное аддзяленне СПБ

Між тым у гістарычным цэнтры Мінска арганізуюць невялічкі тэатральны перформанс. Мяркуюцца, штодзень, калі гадзіннік Мінскай гарадской ратушы паказвае поўдзень, на цэнтральны балкон будзе выходзіць воіт, які павітае прысутных на плошчы і прапануе паўдзельнічаць у тэатралізаваным паказе. Да таго ж працягне працаваць праект «Тэатральны дворык» на адкрытай пляцоўцы гатэля «Манастырскі». З 20.00 да 22.00 кожную суботу будуць ставіць спектаклі дзіцячыя і студэнцкія аматарскія калектывы. Пакажуць сваё майстэрства і прафесійныя актёры гарадскіх тэатраў.

Адным з галоўных складнікаў летняга музычна-турыстычнага сезона з’яўляюцца канцэрты ў Верхнім горадзе (кожную суботу з 20.00 да 22.00). Праграма разнастайная. Сярод музыкантаў — найлепшыя піяністы краіны.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Сімвал пошуку і тонкасці спасціжэння

Творчасць Максіма Багдановіча неадольна вабяе кожнае пакаленне беларусаў спасцігаць яе нанова: музыканты, літаратары, мастакі пераасэнсоўваюць спадчыну айчыннага класіка і штораз адкрываюць у ёй тое, што выяўляе сябе праз гады. Так, учора ў Літаратурным музеі Максіма Багдановіча быў прэзентаваны выставачны праект Святланы Верабей «Зорка». Назва гэтая з’яўляецца і сімвалам, і галоўнай тэмай работ мастацкі.

Сімвалізм зоркі ў вялікай колькасці значэнняў і загадак, якія тысячагоддзі натхнялі чалавека на пошукі, адкрыцці і здзяйсненні. Мастацка ў сваім праекце выяўляе сваё бачанне гэтага сімвала, колерамі і лініямі праводзячы паралелі паміж падзеямі ўласнага жыцця і культурнай спадчынай нашай краіны — менавіта ў духоўнай скарбонцы папярэднікаў схаваныя крыніцы пачуццяў, светапогляду і аўтарскага творчага метаду.

Адна з найважнейшых тэм, адлюстраваных на малюўнічых палотнах, — тэма кахання. Для Святланы яна з’яўляецца крыніцай натхнення. Сімвалічны вянок карцін, прадстаўлены да ўвагі наведвальніка, прапануе паглыбіцца ў яркія эмоцыі не толькі праз візуальнае ўспрыманне, але і пашырыць дыяпазон уражанняў праз паэтычны тэкст і водар. «Усе мы разам ляміём да зор»3, — больш чым стагоддзе таму прамовіў Максім Багдановіч у знакамітым вершы, і гэты матыву тонка

«Вянок санетаў».

перададзены праз адценні і пераходы паміж імі, праз алюзіі і адсылкі да твораў беларускага класіка.

Выстаўка чакае наведвальнікаў да 22 мая.

Аліса БРАТКА
Фота з архіва Святланы ВЕРАБЕЙ

акцыі

У дзіцячы дом — з кнігай

На чарговым пасяджэнні літаратурнай гасціні Мінскага гарадскога адзялення СПБ «Верасок» выхаванцы дзіцячага дома № 5 атрымалі ў падарунак кнігі з аўтарскімі аўтографамі. Па добрай традыцыі на кожнай сустрэчы прысутнічае загадчыца дзіцячай бібліятэкі № 16, пры якой працуе літгасціня, Вольга Ціткова. Яна прадставіла серыю кніг «Дзеці вайны».

Запрошаная гасця паэтэса Вольга Сакалова працягнула распачату тэму

вайны. Яна распавяла пра сваю малую радзіму — вёску Азарычы, што ў Калінкавіцкім раёне Гомельскай вобласці. З горыччу і болям згадала колішнюю трагедыю, гібель мірнага насельніцтва, ваеннапалонных, партызан. Вольга Міхайлаўна расказала маленькім слухачам і пра сваіх землякоў, якія збераглі памяць аб героях-вызваліцелях.

Падрыхтавала і правяла мерапрыемства супрацоўнік МГА СПБ паэтэса Іна Фралова.

Ганна СТАРАДУБ, фота аўтара

імпрэзы

Танец як дыялог

Музей гісторыі горада Мінска адкрывае чарговы музычна-танцавальны сезон. Ужо сёння ў 18.30 супрацоўнікі філіяла «Лошыцкая сядзіба» запрашаюць усіх аматараў адпачыць пад густоўную музыку на выканальніцка-харэаграфічны салон «Дыялог часоў», дзе прагучаць творы знакамітых кампазітараў XIX—XX стст. у выкананні навучэнцаў Мінскага дзяржаўнага каледжа імя Міхаіла Глінкі.

Праграма «Дыялог часоў» прысвечана баянна-аркардоннаму выканальніцтву і танцавальным мелодыям другой паловы XIX — XX стст. Студэнты выканаюць «Венгерскі танец № 1» Іаганеса Брамса, вальс «Вясенняя галасы» Іагана Штрауса, танга «Ліхаманка» Астара П'яцолы, а таксама іншыя вядомыя творы. Акрамя таго, наведвальнікам будзе прапанавана магчымасць

узяць удзел у майстар-класе па рэгтайме — адным з відаў танцаў эпохі мадэрну. Удзельнікі мерапрыемства змогуць паспрабаваць сябе ў танга і вальсе. Завяршэннем праграмы стане інтэрактыўная экскурсія па Лошыцкай сядзібе, якая пазнаёміць з таемным кодэксам кавалераў і дам.

Для музычнай і танцавальнай творчасці рубяжа XIX—XX стст., як сцвярджаюць арганізатары, характэрны эксперыменты і крэатыўныя пошукі. Менавіта ў гэты час у асяроддзі выканаўцаў распаўсюдзіўся баян у якасці альтэрнатывы фартэпіяна і вальнцы-мюзет. Наадварот, акардэон стаў успрымацца як «буржуазны» інструмент. Да таго ж, калі верыць куратарам мерапрыемства, тут жа адбылася канчатковая перамога вальса як вядучага танца ў праграмах салонаў і баляў ды па-чаўся росквіт танга.

Каміла НАВІНКІНА

«На вячорках у нашым пасёлку...»

Вячоркі... Вечарушкі... Пасядушкі... Так калісьці называліся старадаўнія беларускія пасядзелкі. Гэта звычай вяскоўцаў разам бавіць доўгія зімовыя вечары. Склаўшы рукі не сядзелі — вышывалі, вязалі, ткалі. Цешыліся прыказкамі ды загадкамі, песнямі ды жартамі... Прыкладна так і прайшла літаратурная імпрэза «На вячорках у нашым пасёлку...» у філіяле бібліятэкі № 3 імя Уладзіміра Маякоўскага.

Адкрылі мерапрыемства, прысвечанае вядомым жытхам Велазаводскага пасёлка і яго гісторыі, ганаровыя гасці. Імі сталі мясцовыя жыхары паэтэса, экскурсавод Таццяна Шчытова і паэт Віктар Жыбуль. Яны нагадалі імёны вядомых літаратараў, якія калісьці тут, на фабрычна-заводскіх вулках, сустракалі свае новыя досвіты. У пляядзе незабыўных твораў — Міхаіл Герчык,

Тодар Кляшторны, Вера Лютава, Мікола Нікановіч. Творчыя ж партрэты сучасных майстроў мастацкага слова Уладзіміра Гніламедава і Васіля Шырко ўзбагацілі ў гэты вечар цікавымі штрыхамі з уласных успамінаў выступоўцаў.

Паэты чыталі свае вершы, арыгінальныя і жартаўлівыя. Ноткі агульнага настрою падхапілі ўдзельнікі літаратурнага аб'яднання «Слова». Тут шчыравалі Надзея Буранава, Лідзія Возсава, Рыгор Літвін, Таццяна Шурынава, дэкламатарка Таццяна Плашчынская і новы член суполкі Васіль Анжэлка. Упрыгожыла праграму выступленне сталай наведвальніцы бібліятэкі Валянціны Сманцар. Журналіст, былая супрацоўніца РВУ «Літаратура і мастацтва», цяпер старшыня ветэранскай арганізацыі ЖЭС-2 Ленінскага раёна горада Мінска Валянціна Пятроўна пазнаёміла прысутных з уласнай лірыкай.

Яна ЖУРАВЕЙ

на развітанне

З цяплом і павагай

Днямі ў БДУІР адбыўся вечар паэзіі. За кубачкам гарбаты ўдзельнікі тэатра паэзіі «Рытмы сэрца» згадвалі любімых аўтараў, дэкламавалі іх творы. У выкананні маладых аматараў высокага слова гучалі вядомыя радкі Мікалая Забалоцкага, Камстанціна Ваншэнкіна, Роберта Раждзественскага, Уладзіміра Маякоўскага, Ганны Ахматавай.

Майстар-клас у прозе дала адна з першых выпускніц тэатра паэзіі, лаўрэат шматлікіх конкурсаў чытальнікаў Анастасія Елісева. Да таго ж гучалі вершы сучаснікаў — Валерыя Максімовіча і Іны Фраловай.

Гаварылі пра многае: згадвалі мінулыя выступленні, рэцэпты, кур'ёзныя выпадкі. Кожны ўдзельнік з цяплом і павагай гаварыў пра нязменнага творчага кіраўніка — Кацярыну Салату. Яна ж распавяла пра стварэнне тэатра, а таксама пра чытала верш земляка Васілія Кулеміна, прысвечаны Галіне Уланавай. Сярод запрошаных гасцей — былы рэдактар студэнцкай газеты Віталь Бабіч, які выканаў пад гітару некалькі песень на словы розных паэтаў і прэзентаваў свой першы паэтычны зборнік.

Ганна СТАРАДУБ

Не стала Валянціны Васільеўны Пражэвай. Яна нарадзілася 28 сакавіка 1943 года. Скончыла рэспубліканскія курсы пры Міністэрстве культуры БССР па спецыяльнасці «Рэжысура народных тэатраў» (1962). З 1963 года была артысткай Беларускага тэатра лялек.

Разнапланавая артыстка прафесійна валодала лялькамі розных сістэм. Сярод роляў у

Памяці
Валянціны Пражэвай

дзіцячых спектаклях — Мачаха («Папалюшка» Т. Габэ), тыграня Петрык («Тыграня Петрык» Х. Янушэўскай), Кібальчыш («Ваенная тайна» паводле А. Гайдара)... Ролі Валянціны Пражэвай у спектаклях для дарослых — прынцэса Дысперанда («Чортаў млын» І. Штока), дачка Бабы-Ягі («Да трэціх пеўняў» В. Шукшына), дзяўчына Машка («Ляўша» У. Канстанцінава і Б. Рацэра паводле М. Ляскова), Эльвіра Рэнсанс («Клоп» У. Маякоўскага) і інш. Валянціна Васільеўна — двойчы лаўрэат фестываляў тэатраў лялек Прыбалтыкі і Беларусі (1971 г., Каўнас і 1974 г., Мінск).

Таксама Валянціна Пражэва працавала ў культуры тэлеперадачы «Калыханка» (1980-я), была адной з трох лялькаводаў слыннага персанажа Дзеда-Барадзеда, а таксама выканаўцай ролі Бусліка. Спачуванні родным і блізкім, а таксама калегам Валянціны Васільеўны.

Аляксей ШАЛАХОЎСКІ

«ЛіМ»-люстэрка

Беларусь і Узбекістан выказваюць шчырую ўзаемную цікавасць і імкнучца ўмацоўваць супрацоўніцтва, заявіў першы намеснік міністра культуры Валерыя Грамада на ўрачыстым галаканцэрце на сцэне Белдзяржфілармоніі, якім адкрыліся Дні культуры Узбекістана ў Беларусі. «Гэта змяняльная падзея ў культурным жыцці нашых краін, якая сведчыць у першую чаргу аб шчырым узаемным інтарэсе адзін да аднаго і імкненні развіваць і далей умацоўваць наша супрацоўніцтва. Менавіта гістарычная памяць народа, яго культура і традыцыі — у гэтым сканцэнтраваны самабытны духоўны і агульначалавечы каштоўнасці любога пакалення», — цытуе БелТА словы Валерыя Грамады. Дзве краіны многае аб'ядноўвае, прадоўжыў першы намеснік міністра. «У нас шмат агульнага. І сёння мы беражліва захоўваем і шануем памяць, у тым ліку аб людзях, якія цаной уласнага жыцця здабывалі перамогу ў Вялікай Айчыннай вайне», — нагадаў ён.

У Вялікім тэатры Беларусі ў оперы Джакама Пучыні «Турандот» 4 мая глядачы ўбачаць двух артыстаў з Башкірскай оперы. За дырыжорскім пультам будзе ўжо знаёмы беларускай публіцы народны артыст Башкартастана Арцём Макараў, а ў партыі Калафа — народны артыст Татарстана Ільгам Валіеў. Галоўныя партыі ў апошнім сачыненні кампазітара выканаюць народныя артысты Беларусі Васіль Кавальчук (Цімур), Уладзімір Громаў (Пінг), лаўрэаты міжнародных конкурсаў Марыя Галкіна (Ліу, 1-е выкананне), Віктар Мендзелёў (Імператар), Юрый Балоцька (Понг) і Янаш Нялепа (Панг). Жорсткую прыгажуню Турандот увасобіць лаўрэат міжнародных конкурсаў Анастасія Малевіч.

Канцэртную праграму «Музыка верыць у найлепшае», прысвечаную 100-годдзю з дня нараджэння савецкага дырыжора і музыканта Анатоля Бадхена, 28 красавіка прадставяць музыканты і артысты дзяржаўнай канцэртнай арганізацыі «Пецябург-канцэрт». У Вялікай зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі выступіць Эстрадна-сімфанічны аркестр імя А. С. Бадхена, прадаўжальнік творчага лёсу аднаго з найлепшых аркестраў Савецкага Саюза — Ленінградскага канцэртнага аркестра, створанага Анатолям Сямёнавічам. Мастацкім кіраўніком і галоўным дырыжорам сучаснага пецябургскага калектыву з'яўляецца вучань і пераемнік Анатоля Бадхена маэстра Андрэй Мядзведзёў. Разам з музыкантамі аркестра сваё майстэрства прадэманструюць заслужаны артыст Расіі Сяргей Рагожын, кампазітар і выканаўца Андрэй Касінскі, акцёр і спявак Георгій Навіцкі і іншыя. Вядучым вечара стане заслужаны артыст Расіі, спявак, акцёр і тэлеведучы Аляксандр Алешка.

Унікальны экзэмпляр «Рэвізора» Мікалая Гоголя 1836 года выставілі на таргі, паведамляецца на сайце «Літфонду». Стартвая цана лота — 7,5 мільёна рублёў. Кніга належала акцёру Аляксандру Нільскаму. Адметны асобнік рукапіснымі праўкамі. Яны ўзнаўляюць дапаўненні, зробленыя Мікалаем Гоголем да другога выдання «Рэвізора» ў 1842 годзе. Да лота прыкладаецца глумачальная запіска на нямецкай мове нейкага Артура Кнюпфера. У ёй гаворыцца: «Літаратуразнавец Гершэнзон меркаваў, што некаторыя праўкі ў дадзеным асобніку выкананы рукой Гоголя». Раней паведамлялася аб продажы на аўкцыёне першага пасмяротнага выдання вершаў Міхаіла Лермантава.

Канскі фестываль аб'явіў удзельнікаў асноўнага конкурсу. Спіс прадстаўлены на сайце агляду. За галоўны прыз пазмагаюцца стужкі «Клуб Зеро» Джэсікі Хаўснер, «Зона інтарэсаў» Джонатана Глейзера, «Мёртвае лісце» Акі Каўрысмякі, «Чатыры дачкі» Каўтэр Бэн Ханьі, «Горад астэроідаў» Уэса Андрэсана, «Траекторыя падзення» Жусцін Трые, «Пачвара» Хіракадзу Карэды, «Святло будучыні» Нані Марэці, «Мінулым летам» Катрын Брэі і многія іншыя. Акрамя таго, сярод прэтэндэнтаў на «Пальмавую галіну» заяўлены «Ідэальныя дні» Віма Вендэрс і «Завадатар» Карыма Айнуза. У гэтым годзе Канскі кінафестываль пройдзе з 16 да 27 мая. Адкрые агляд фільм «Жанна Дзюбары» з Джоні Дэйам у ролі караля.

Шанхайскі міжнародны кінафестываль, які пройдзе сёлета з 9 да 18 чэрвеня. Арганізатары ўжо атрымалі амаль 8,8 тыс. работ са 128 краін свету. Сёлета будзе таксама адзначацца 30-годдзе з моманту правядзення першага кінаагляду. Членамі журы фестывалю ў розны час былі знакамітыя кінематографісты з розных краін. На свята з'яўджаюцца многія знакамітасці не толькі азіяцкага, але і сусветнага кінематографа. За доўгія гады фестываль стаў сведкам развіцця кінаіндустрыі Кітая, а таксама ператварыўся ў пляцоўку для міжнароднага абмену і культурнага супрацоўніцтва.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Пад нязгаснаю зоркай паэта

31 сакавіка 2023 года адбылося святочнае ўганараванне пераможцаў міжнароднага анлайн-конкурсу чытальнікаў «Пад зоркай Венеры», які праходзіў у межах абласнога праекта «Пісьменнікі — ураджэнцы роднага краю».

Юрый Макушын віншуе Кацярыну Швед, пераможцу ў дадатковай намінацыі.

Міжнародны анлайн-конкурс чытальнікаў «Пад зоркай Венеры» праводзіўся ў леташнім снежні, да ўдзелу запрашаліся дзеці да 18 гадоў. З мэтай далучэння моладзі да літаратурнай творчасці, пошуку неардынарных, крэатыўных форм выступленняў было задумана правесці гэты конкурс як абласны праект, каб не толькі ўшанаваць памяць вялікага паэта Максіма Багдановіча, але і прыцягнуць увагу шырокай аўдыторыі да чытання і вывучэння беларускай літаратуры, а таксама стымуляваць творчую актыўнасць вучняў школьных і пазашкольных устаноў.

Актыўнасць і вялікая колькасць удзельнікаў стала найлепшым доказам таго, што творчасць Максіма Багдановіча выклікае цікавасць у дзяцей і моладзі. Арганізатарам выступіла Мінская абласная бібліятэка імя А. С. Пушкіна сумесна з партнёрамі: Дзяржаўным музеем гісторыі беларускай літаратуры, Літаратурным музеем Максіма Багдановіча, Выдавецкім домам «Звязда» (газета «Літаратура і мастацтва»), Мінскім абласным аддзяленнем Саюза пісьменнікаў Беларусі, Беларускай дзяржаўнай акадэмічнай тэатраў юнага гледача, каналам «Культура» Беларускага радыё, Прадстаўніцтвам Рассупрацоўніцтва ў Рэспубліцы Беларусь.

Аргкамітэтам конкурсу было створана журы для падвядзення яго вынікаў. Улічваючы апошнія тэндэнцыі ў адносінках да дзіцячых літаратурных конкурсаў, чакалі, што творчых прац будзе шмат. Таму ішлі з прапановай да людзей, якія найбольш кампетэнтна дапамогуць ацаніць плён удзельнікаў. У склад журы

назірацца падчас пандэміі. Адыграла ролю камп'ютарызацыя. Адаленае чытанне не на публіку набірае папулярнасць. Разам з тым добрае чытанне на камеру яшчэ не з'яўляецца паказчыкам таго, што чалавек добра чытае ўжывую. Хоць конкурс праходзіў у рамках абласнога праекта «Пісьменнікі — ураджэнцы роднага краю», адразу планавалася зрабіць яго міжнародным і далучыць дзяцей з іншых рэгіёнаў і замежжа. Таму перад пачаткам ініцыятывы праводзілася рэкламная кампанія, рассылаўся лісты з запрашэннямі па ўсёй Беларусі і найбліжэйшым замежжы.

На адрас конкурсу адразу паступала шмат творчых прац. Усяго налічвалася каля 1800 удзельнікаў з Беларусі і найбліжэйшага замежжа. Для выразнага чытання выбіраліся розныя творы Максіма Багдановіча. Самымі папулярнымі сталі вершы: «Зорка Венера», «Здароў, марозны, звонкі вечар...», «Служыць ткачыхі»,

У сувязі з вялікай колькасцю творчых работ было прынята рашэнне правесці два туры адбору сярод удзельнікаў. Першы, падчас якога экспертнае журы праглядала ўсе работы, праходзіў 20 студзеня — 19 лютага. Трэба адзначыць складанасць вылучэння з такой колькасці выдатных прац найлепшых. З усіх удзельнікаў былі выбраны каля 200 чытальнікаў, якія прайшлі на наступны, фінальны, этап конкурсу.

Мы атрымлівалі добрыя водгукі пра конкурс і неабходнасць такіх ініцыятыў. Хочацца прывесці адзін з іх: «Паважаныя арганізатары конкурсу «Пад Зоркай Венеры», шануюнае журы! Дзякуй вам за тытанічную працу! Прагледзець амаль 2000 ролікаў — гэта трэба столькі часу і цяжарна! А галоўнае — любові да роднай культуры! Бо нічым іншым не растлумачыць і такі наплыў удзельнікаў, і такую самааддачу арганізатараў. Я ўпэўнена, што падобныя конкурсы нам вельмі патрэбныя. <...> Беларуская культура гаворыць вуснамі дзяцей. Багдановіч гучыць сучасна, і кожны прадстаўляе асабістае прачытанне яго твора. І ў кожнага застанеца памяць аб удзеле ў гэтым конкурсе і цяпло ўнутры. І ўжо ніхто не забудзеца аўтара, які напісаў «Здароў, марозны звонкі вечар...» (Юлія Аленькава, г. Магілёў).

З фіналістаў былі адзначаны 40 пераможцаў: ва ўмовах высокай канкурэнцыі іх працы вылучаліся большай арыгінальнасцю задумкі і выканання, дзякуючы чаму заслужана занялі прызавыя месцы. 28 лютага на сайце бібліятэкі і ў сацсетках былі агучаны пераможцы конкурсу, сярод якіх былі вылучаны 17 дзяцей з Мінскай вобласці і двое з г. Мінска.

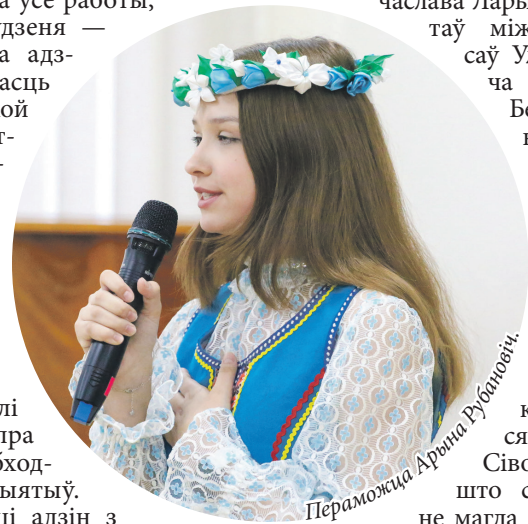
Акрамя гэтага, партнёры анлайн-конкурсу «Пад зоркай Венеры» адзначылі асобныя работы ўдзельнікаў дадатковымі намінацыямі, гэтыя дзеці таксама былі запрошаны на вынікавое мерапрыемства для ўручэння ўзнагарод.

Напрыканцы сакавіка Мінская абласная бібліятэка сустрэла пераможцаў анлайн-конкурсу чытальнікаў «Пад зоркай Венеры», якія прыехалі на мерапрыемства ў суправаджэнні бацькоў, настаўнікаў і бібліятэкараў школ з розных куткоў Беларусі. Замежны пераможцы Анастасія Еніна, Эвеліна Капітонава і Дар'я Канавалава разам з загадчыцай філіяла «Цэнтр беларускай культуры

«Музей М. Багдановіча» ў Яраслаўлі Наталляй Прохаравай далучыліся да мерапрыемства праз анлайн-эфір і пажадалі далейшых поспехаў пераможцам конкурсу.

Падчас цырымоніі пераможцы атрымалі ганаровыя дыпламы і памятных прызы, а таксама білеты на самыя папулярныя спектаклі Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра юнага гледача. Узнагароды ўручалі кіраўнік прадстаўніцтва Рассупрацоўніцтва ў Рэспубліцы Беларусь Юрый Макушын, кіраўнік Літаратурнага музея Максіма Багдановіча Міхаіл Бараноўскі, намеснік старшыні Мінскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Рагнэд Малахоўскі, рэжысёры і кіраўнікі народнага літаратурнага тэатра «Жывое слова» Алесь Мойскі і Алесь Сівохіна, журналіст газеты «Літаратура і мастацтва» Таццяна Барадуля.

Яркімі акцэнтамі святочнага мерапрыемства сталі выступленні прафесійных музыкантаў і акцёраў: аркестра заслужанага калектыву Рэспублікі Беларусь «Музычная капэла «Санорус» пад кіраўніцтвам галоўнага дырыжора Вячаслава Ларына; салістаў, лаўрэатаў міжнародных конкурсаў Уладзіслава Даніловіча і Ганны Янкоўскай Беларускай дзяржаўнай філармоніі, якія выконвалі раманы на вершы Максіма Багдановіча. Сваім арыгінальным чытаннем парадавалі ўдзельнікі народнага літаратурнага тэатра «Жывое слова» пад кіраўніцтвам Алесь Мойскага і Алесі Сівохінай. Зразумела, што святочная праграма не магла абысціся без выступленняў саміх лаўрэатаў конкурсу — вершы Максіма Багдановіча прачыталі ўдзельніца ўзорнага дзіцячага тэатра «Вясёлка» Палаца культуры г. Барань Аршанскага раёна Арына Рубановіч і навучэнец сярэдняй школы № 3 імя У. Караткевіча г. Оршы Максім Голубеў.

Пераможца Арына Рубановіч.

Удзельнікі і пераможцы.

ўвайшлі дырэктар Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра юнага гледача Вера Палякова-Макей — старшыня журы; дырэктар Мінскай абласной бібліятэкі Наталля Вашчыла; старшыня Мінскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Леанід Крыванос; загадчык Літаратурнага музея Максіма Багдановіча Міхаіл Бараноўскі; аўтар і выканаўца ўласных песень, рэжысёр, мастацкі кіраўнік народнага літаратурнага тэатра «Жывое слова» Алесь Сівохіна; кіраўнік Прадстаўніцтва Рассупрацоўніцтва ў Рэспубліцы Беларусь Юрый Макушын.

Апошнім часам анлайн-конкурсы чытальнікаў становяцца вельмі папулярнай і найбольш запатрабаванай формай, якую мэтазгодна выкарыстоўваюць сярод дзяцей. Яе актуальнасць пачала

байка «Варона і чыж», «Край мой родны, як выкляты богам», «Я хацеў бы спаткацца з вамі на вуліцы...», «Па-над бэльым пухам вішняў», «Летапісец» і іншыя. Сябры журы звярталі ўвагу на літаратурнае чытанне, успрыманне твора ўдзельнікам, на правільную расстаноўку акцэнтаў.

Усе творчыя працы размяшчаліся на афіцыйнай старонцы YouTube-канала Мінскай абласной бібліятэкі, дзе можна было лёгка знайсці відэазапіс, прагаласаваць за любое творчае выступленне. Сярод іх — як вельмі прафесійна створаныя відэа з выразнай падачай і артыстычнасцю, старанна падабранымі каццюмамі і дэкарацыямі, вынаходлівым мантажом і выкарыстаннем храмакаея, так і дамашнія відэа, зробленыя дзецьмі і іх бацькамі.

Узнагароды.

Аргкамітэт і члены журы віншуюць пераможцаў анлайн-конкурсу чытальнікаў «Пад зоркай Венеры»! Арганізатары выказваюць удзячнасць усім, хто адгукнуўся і прыняў удзел у конкурсе, — усе вашы намаганні былі заўважаны! Не спыняйцеся, працягвайце развіваць і ўдасканальваць свае таленты і навыкі! Ждаем усіх удзельнікаў дадасягнення новых вышынь!

Таццяна ЛАЎРЫК
Фота Кастуся ДРОБАВА

Напісаў гэтыя радкі і задумаўся: а ці да месца яны з'явіліся, ці не пададуца прафанацыяй? Хіба ёсць пісьменнік, які не ставіцца з павагай да тых, пра каго расказвае ў сваіх творах? Як можна пісаць пра людзей, застаючыся душэўна халодным і абьякавым да іх лёсаў? І ўсё ж тут выпадак асаблівы. Калі б аўтар гэтых твораў быў паэт, з поўным правам можна сказаць, што ў лірычным героі згадваецца ён сам. З яго думкамі і марамі, пачуццямі і перажываннямі, імкненнямі і той душэўнай чуласцю, што, перададзеная іншым людзям, робіць іх гэтакімі ж прыгожымі і шчодрымі. На добро, ласку, увагу і спагаду.

У гады Вялікай Айчыннай вайны знаходзіўся ў партызанскім атрадзе «Перамога» брыгады Канстанціна Заслонова, потым стаў мінёрам спецгрупы «Непераможныя», быў паранены. Пасля вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў працаваў адказным сакратаром Баранавіцкага аблспарттаварыства «Дынама», настаўнічаў на Пастаўшчыне.

лічаныя дні, а ў яго ні радка, нават горш за тое — у галаве не было ніякай акрэсленай думкі, вартай для навагодняй рэчы».

Альшэня выходзіць на вуліцы святочнага горада, узіраецца ў твары незнаёмых людзей, большасць з якіх радасныя, узбуджаныя і разам з тым па-святочнаму заклапочаныя, і сам пачынае жыць іх святочным настроем. І раптам

Ён любіў людзей

Бярэмя-другое смяшынак

Хоць, па праўдзе кажучы, Алесь Рылько і быў паэтам. Толькі паэтам у прозе. У яго найлепшых апавяданнях, напісаных у лірычным плане, вельмі добра адчуваецца прысутнасць самога аўтара. Канешне, проза ёсць проза, у яе свае мастацкія законы. Не заўсёды можна правесці паралель паміж аўтарам-апавядальнікам і героем твора, тым не менш ні ў якім разе нельга адмаўляць аўтабіяграфічны моманты. Прынамсі, маючы на ўвазе творчасць Алеся Рылько. У яго шмат апавяданняў, задума напісання якіх з'явілася падчас сустрэчы з людзьмі ці ад чутага ад іншых.

Часам яму дастаткова было ўбачыць чалавека, каб адчуць, хто ён на самай справе. Творчая інтуіцыя спрацоўвала беспамылкова. Адрозны мог вызначыць, хто перад ім: душэўны дабрак, гатовы з першым сустрэчным падзяліцца сваімі заповітнымі таямніцамі, ці нахрапісты мешчанін, для якога галоўнае — увайсці ў давер. Апошніх ён ненавідзеў, першых любіў. Дарэчы, ёсць у яго апавяданне «Вясельны трактар і некамплектная кабыла». Што тычыцца назвы, яна таксама ў духу Рылько. Чалавек дасціпны, які цаніў усмешку, ён разумеў і тонкі гумар. Таму і ў творах, напісаных, здавалася б, «сур'ёзна», не мог абысціся без таго, каб не падкінуць чытачу бярэмя-другое смяшынак.

Чытаеш — не адарвацца

Ды звернемся да апавядання «Вясельны трактар і некамплектная кабыла». Прысутнасць аўтара ў творы відавочная. Адрозны адчуваецца: «На першай станцыі ад Віцебска ў наш вагон зайшлі два дзядзькі. Адзін невысокага росту, вёрткі, гадоў пад сорок яму, другі — з сівой барадой, маўклівы, каржакаваты дзед». Але гэта не тая прысутнасць, калі пісьменнік проста выбірае форму апавядання ад першай асобы і тым абмяжоўваецца. Ён расказвае ад свайго імя, імкнецца любымі спосабамі пераканаць, што так было ўсё на самай справе, а чытач застаецца безуважным да таго, што яму ледзь не сілком навязваецца, падсалоджанае аўтарскай фантазіяй.

У Алеся Рылько іншая манера падачы фактычнага матэрыялу. Ён у творы не проста прысутнічае, а жыве. І як дасціпны суразмоўца, і як таварыскі. І проста як чалавек, што ўмее слухаць іншых. Для пісьменніка ж гэта таксама адна з важных рыс — умець слухаць людзей. Любіць іх і слухаць, слухаць і любіць... І тады яны абавязкова даверацца табе, убачаць у табе не старонняга назіральніка, а чалавека, душэўна блізкага ім.

Адчулі гэта і героі апавядання. Тодар, праўда, крыху сарамяжлівы, а дзядзька ж Антон — «мітуслівы пасажыр», таму за словам у кішэнь не палез. Адрозны пачаў расказваць пра тое, што дзеецца-робіцца ў роднай вёсцы. І расповед вясковага жартаўніка — а дзядзька Антон менавіта з такіх гаваруноў, — гісторыя «пра вясельны трактар і неўкамплектваную кабылу», дзякуючы ўменню аўтара апавядання па-сапраўднаму слухаць суразмоўніка, ператварылася ў мастацкі твор, у якім паўсталі многія надзённыя пытанні жыцця вёскі пяцідзясятых гадоў мінулага стагоддзя. Гумар — таксама справа сур'ёзнага, калі за напісанне яго бярэцца чалавек, што не проста гатовы пакіпіць з тых ці іншых недахопаў альбо ўсімхнуцца

там, дзе смяцца проста немагчыма, а аўтар, які разумее значэнне гумару і сатыры як аднаго з дзейных сродкаў, што дапамагаюць людзям у перавыхаванні.

Стуканок — імя агульнае

Творчасць Алеся Рылько — таму пацвярдзэнне. Апавяданні «Вясельны трактар і некамплектная кабыла», «Аўсяны звон», «Заморак» і іншыя цікавыя тым, што высмейванне тых ці іншых недахопаў не ставілася самамэтай. Правільнай будзе сказаць, беручыся за напісанне чарговага твора, пісьменнік менш за ўсё думаў аб тым, як правесці пэўную думку. Проста само жыццё імклівай плыню ўлівалася ў яго апавяданні, а разам з ім прыходзілі надзённыя праблемы, што патрабавалі свайго мастакоўскага асэнсавання і вытлумачэння.

Не кожнаму аўтару дадзена магчымасць перажыць тыя радасныя хвіліны, калі персанажы яго твораў пачнуць жыць самастойным жыццём. У Алеся Рылько гэта было. Піліп Стуканок, герой апавядання «Стуканок у аблавушцы», аднаго з найлепшых яго твораў, адрозны стаў уважлівым чалавечай хцівасці, адасобленасці, скупасці. І сёння даволі часта можна пачуць, калі пра каго-небудзь з падобных прайдох з пагардай кажуць: «Ах, што з яго возьмеш, Стуканок у аблавушцы!» Ці не найлепшая гэта ўзнагарода для пісьменніка — жыццёвасць, сапраўдная народнасць яго твораў!

Сам Алесь Рылько, як сведчаць тыя, хто добра ведаў яго і сябраваў з ім, асабліва любіў сваё апавяданне «Анюта», якое ў аўтарскім выкананні часта гучала падчас сустрэч з чытачамі. Яно напісана ў характэрнай для яго гумарыстычнай манеры. Але назваць толькі гэтыя якасці твора — значыць у многім спрасціць уяўленне пра яго. Расказаўшы пра каханне трыццацігадовага сарамяжнага Сцяпана да дзяўчыны з будоўлі Анюты, Алесь Рылько, па сутнасці, апаэтызаваў любоў з першага позірку, пра якую хоць і напісана нямаля, аднак часцей за ўсё гумарыстычная аснова ў падобных апавяданнях пераважае, і яны пачынаюць успрымацца толькі як нешта вартае ўсмешкі і не больш. У Алеся Рылько дасціпны гумар добра дапаўняе старонкі, на якіх бачыцца само жыццё з яго хуткаплыннасцю, з чалавечымі характарамі.

Апавяданне «Анюта» — таксама ў пэўнай ступені аўтабіяграфічнае. Чалавекам сціплым, нават крыху сарамяжлівым быў і сам пісьменнік. Ён нямаля зведаў і перажыў, але ніколі не спрабаваў свае былыя заслугі выставіць. Сціпласць і патрабавальнасць былі своеасаблівай нормай яго паводзін, узаемаадносін з сябрамі, з тымі, з кім даводзілася працаваць. Не па кнігах ведаў ён і жыццё.

Жыццё не па чутках

Нарадзіўся Алесь Рылько (па пашпартце Аляксей) 27 сакавіка 1923 года ў вёсцы Рыдамля цяперашняга Талачынскага раёна. Яго бацькі да Кастрычніцкай рэвалюцыі былі батракамі, пасля рэвалюцыі — сяляне-сераднякі, пасней уступілі ў калгас. Як і яго аднагодкі, Алесь Рылько з цікавасцю ўспрыняў змены ў роднай вёсцы, рана далучыўся да кнігі. У 1939 годзе скончыў дзевяць класаў мясцовай сярэдняй школы, а восенню — паўтарамесечныя педагагічныя курсы ў Оршы. Працаваў загадчыкам Лявонаўскай пачатковай школы Аршанскага раёна.

Алесь Рылько.

У 1946 годзе паступіў на адзяленне журналістыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, які скончыў у 1951 годзе. Яшчэ студэнтам пачаў працаваць у рэдакцыі тагачаснай рэспубліканскай газеты «Савецкі селянін» (цяперашняя «Сельская газета»), пазней — загадчыкам аддзела сатыры і гумару часопіса «Вожык». Быў і супрацоўнікам газеты «Літаратура і мастацтва», часопіса «Польмя».

Фельетоны і гумарэскі пачаў пісаць студэнтам і неўзабаве стаў адным з самых актыўных аўтараў часопіса «Вожык». Першыя яго творы засведчылі, што ў літаратуру ідзе пісьменнік, які добра валодае гумарам, умее каларытна раскрываць людскія характары. Гумарэскі «Верабіны пастух», «Ахрэм на ферме», «Ціт і Смачок» і іншыя, нягледзячы на тое, што з моманту іх напісання прайшло столькі часу, і сёння ўспрымаюцца актуальна, бо аўтар высмейваў такія чалавечыя заганы, як лянота, абьякавасць да грамадскай працы, празмерная хітрасць.

Паспяхова спрабаваў свае сілы і ў жанры драматычных сцэнак, аднаактовак. Такія яго творы, як «Гром з яснага неба», «Як пасцелеш — так і выпішся», «У ціхім кутку», «Родныя бацькі», «Гора чубатае», неаднойчы ставіліся самадзейнымі тэатральнымі калектывамі, гучалі па радыё. У іх пісьменнік таксама ішоў ад самога жыцця, беручы з яго сюжэты і факты, вартыя ўвагі сучасніка. У гэтым яму нямаля дапамагала праца журналістам. Цягам часу ўсё ахвотней пачаў брацца за напісанне «сур'ёзных» апавяданняў, разам з тым не забываючы пра гумар і сатыру.

Твораў вартыя

Кнігі «Мае сустрэчы» (1952), «Цвіце чаромха» (1957), «Стуканок у аблавушцы» (1959), «Ты прыгожая, Арынка» (1960), аповесць для дзяцей «Мядовыя краскі» (1959) — прыступкі, якія вылі да творчай дасканаласці, садзейнічалі павышэнню творчага майстэрства аўтара, выхаду на ўсё больш значныя і актуальныя праблемы жыцця.

Алесь Рылько любіў бываць сярод людзей, выязджаць у творчыя камандзіроўкі. Але неаднойчы даводзілася чакаць, пакуль матэрыял не будзе, так сказаць, унутрана перажыты. Яго сакрэты творчай лабараторыі ў пэўнай ступені можна зразумець, прачытаўшы апавяданне «Ты прыгожая, Арынка». Пісьменнік Якім Альшэня павінен «напісаць навагодняе апавяданне, а ён ніяк не мог сабрацца з часам. Да свята заставаліся

у трамваі бачыць дзяўчыну, зусім яшчэ дзяўчо, якая, па ўсім відаць, спяшаецца на сваё першае спатканне. Яна, як неўзабаве высвятляецца, колішняя выхаванка дзіцячага дома, у якім гадоў з шэсць назад Альшэня выступаў. Задуманае апавяданне з'явілася нечакана. Пра дзяўчыну Арыну, пра Дзімку, «які ніяк не асмеліцца праводзіць яе дадому».

Застаючыся ў душы лірыкам, пісаў і творы, у якіх значная сацыяльная напоўненасць, раскрываюцца яркія, паспраўднаму народныя характары. Сярод іх — і апавяданне «Пастухі». Ва ўсёй прывабнасці і складанасці свайго характару паўстае перад чытачом дзед Анціп. Ён нямаля пражыў, шмат пабачыў, але захаваў у душы ранейшую прагу жыцця. Анціп — з тых простых людзей, якія пры савецкай уладзе змаглі адчуць сябе паўнапраўнымі гаспадарамі на зямлі. Пастух ён, звычайны працаўнік, але гэта, калі прытрымлівацца ранейшага стаўлення да такіх людзей (апавяданне пісалася ў 1957 годзе), — дзяржаўны чалавек.

Да ўсяго яму ёсць справа. Мудрасць дзеда Анціпа — у пэўнай ступені мудрасць самога народа. І сам ён, як той каржакаваты дуб, што каранямі ўрос у зямлю, трымаецца моцна, ведаючы цану і сабе, і той справе, якую робіць. Пісьменнік паказаў свайго героя

Не кожнаму аўтару дадзена магчымасць перажыць тыя радасныя хвіліны, калі персанажы яго твораў пачнуць жыць самастойным жыццём. У Алеся Рылько гэта было. Піліп Стуканок, герой апавядання «Стуканок у аблавушцы», аднаго з найлепшых яго твораў, адрозны стаў уважлівым чалавечай хцівасці, адасобленасці, скупасці. І сёння даволі часта можна пачуць, калі пра каго-небудзь з падобных прайдох з пагардай кажуць: «Ах, што з яго возьмеш, Стуканок у аблавушцы!» Ці не найлепшая гэта ўзнагарода для пісьменніка — жыццёвасць, сапраўдная народнасць яго твораў!

вясёлым, дасціпным, якіх і сёння нямаля ў нашых вёсках. Сустрэнешся з та кім — і быццам нанова на свет народзіцца, акунуўшыся ў народную моўную стыхію. Тут табе і прымаўкі, якія сыплюцца безупынку, як тыя гарошыны з пераспелага струка, і слоўцы непаўторныя, ды такія сакаўныя, што — шукай ні шукай, — а ў кнігах не знойдзеш. Хоць у рот бяры ды на язык спрабуй. А ён засяроджаны, вочы па-сялянску прыжмураны, усё сыпле і сыпле што-небудзь дасціпнае.

З дня смерці Алеся Рылько мінула шмат гадоў (16 красавіка 1967 года трапіў пад трамвай), аднак найлепшыя яго творы не страцілі сваёй значнасці. У гісторыі беларускай літаратуры ён застаўся адным з цікавых навілістаў, аднак, як успамінаў пісьменнік Міхась Пянкрат, прызнаваўся сябрам: «Столькі матэрыялу сядзіць у галаве! І пра партызанскае жыццё, і пра Айчынную вайну, і пра тое, як жылі людзі ў першыя пасляваенныя гады. Гэта раман на добрыя два пуды!» Шкада, што напісаў толькі першыя раздзелы.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Які суп найсмачнейшы

Трымаю ў руках новую дзіцячую кніжку Таццяны Дземідовіч. Яркая каляровая вокладка, інтрыгоўная назва — «Мармеладнае лета», цікавы фармат. Маленькі чытач абавязкова зверне ўвагу, а пасля захоча даведацца, якую ж гісторыю яна распавядзе?

І тут паўстае пытанне зусім іншага кшталту. Ці не хаваецца за знешняй прывабнасцю небяспека, жорсткасць, агрэсія, бруд? Такія прыклады, на жаль, ёсць. І таму сёння дарослых турбуе: што трапляе ў рукі іх дзяцей?

Спяшаюся запэўніць: Таццяна Дземідовіч — аўтар прывяраў і надзейны. І не толькі ў сэнсе бяспечнага чытання, а яшчэ — і якасці тэкстаў. У яе пісьменніцкім багажы «Мармеладнае лета» — не першая кніга для дзяцей. У 2021-м пабачыла свет, а пасля і атрымала добры водгук у чытача і калег па творчым цэху выданне «Эх, Ромашкин!». Не расчаравала чытацкую аўдыторыю пісьменніца і гэтым разам.

На старонках сваёй кнігі Таццяна Анатолеўна распавядае пра самае звычайнае, але ў той жа час і самае галоўнае ў жыцці

маленькага чалавека — сям'ю і сяброўства. Кніга вучыць ставіцца з павагай да пачуццяў іншых, быць сумленным і шчырым, дапамагае хлопчыкам і дзяўчынкам убачыць у сабе і іншых крыніцу духоўнай шчодрасці.

Так, герой апавядання «Як мы варылі самы смачны суп», старэнькі нямоглы дзядуля хлопчыка Сашкі, засмучаны тым, што часам не можа пачаставаць усіх сяброў праўніка, бо цукеркі чамусьці хутка заканчваюцца. У размове са старым сябром даведаліся пра яго дзіцінства, якое выпала на гады ваеннага ліхалецця. Іх вельмі ўразіў аповед дзядулі Фёдара пра нястачу і голад. І дзеці вырашалі зрабіць такі ж самы суп, які еў дзядуля, калі быў малым хлопчуком. Сябры не маглі ўзяць на веру, што суп з вады, хлеба і нясмачнай цыбулі можа быць для кагосьці незвычайнай смакатай. Але пасля шмат чаго зразумелі.

Маленькіх герояў кніжкі чакае яшчэ шмат адкрыццяў. Бо летнія вакацыі толькі пачаліся, наперадзе цэлае лета. А гэта значыць, што ў ціхім гарадскім дворыку штодзённа будучы збірацца сябры. А з сябрамі, як вядома, заўсёды час ляціць імгненна. І ў адзін такі летні

дзень дзеці, дзякуючы чуламу сэрцу бабулі адной з дзяўчынак, выратавалі са сметніка кніжкі, далі ім другое жыццё. Яны зрабілі з бабулінай шафы кніжны прытулак, прывялі ў парад іх вокладкі і старонкі, а пасля знайшлі і новае месца жыхарства, далучыўшы да добрай справы аднакласнікаў і знаёмых.

Разумная любячая бабуля яшчэ не раз з'явіцца на старонках кнігі. Як і ў сапраўдным жыцці, «кніжная» бабуля для малых — і анёл-ахоўнік, і сябра, і дарачыца. Менавіта бабуля ў апавяданні «Як мы з Кацярынкай нуду перамаглі» падтурхоўвае дзяўчынак-сябровак заняцця чымсьці карысным і патрэбным. Таксама з бабуляй і яе мінулым звязана гісторыя «Як мы даведаліся аб буліну таямніцы». Як і ўсе дзеці, сяброўкі Алена і Кацярынка вельмі цікаўныя. Асабліва да таго, што не дазваляюць дарослым. Дзядзяткі знайшлі момант, калі бабуля адлучылася ў паліклініку, і залезлі без дозволу ў камору. Перад іх вачыма адкрылася неверагодная выява: на палічках спалі і бачылі шчаслівыя сны старыя рэчы.

У снах рэчы вярталіся ў той час, калі яны былі патрэбны людзям і прыносілі карысць. Па законах жанру, бабуля, вядома ж, вярнулася дахаты ў самы нечаканы момант — калі маленькія неслухі чыталі ліставанне яшчэ маладых і закаханых адно ў аднаго дзядулі з бабуляй. Паважваючы святое права чытача — першаму даведацца пра ўсё самае галоўнае, не маю права распавядаць, што было далей. Скажу толькі, што рэчы могуць здзівіць і сагрэць сваёй любоўю нават праз столькі гадоў...

А прачытаўшы апавяданні «Як я хацела самакат» і «Як

я рабіла добрыя справы», маленькі чытач задумаецца над учынкам герані, а ў лепшым выпадку пазнае сябе і захоча нешта выправіць у паводзінах. На маю думку, гэта і ёсць сталенне.

Кніга складаецца з кароткіх, напоўненых гумарам гісторый. Яны рэалістычныя, з немудрагелістымі, амаль дзённікавымі назвамі. Да прыкладу: «Як мы сустрэлі новага сябра», «Як мы даведаліся бабуліну тайну» ці «Як мы шукалі Сашкаў настрой». Проста і зразумела. Расповядае іх трэцякласніца Алена Коцікава, галоўная геранія кнігі. І, можа, камусьці з дарослых, хто будзе разам з маленькім чытачом вандраваць па старонках «Мармеладнага лета», аповед сагрэе душу мілымі згадкамі школьнай бесклапотнай пары.

А калі зазірнуць у кніжны радкі глыбей, то за лёгкім гумарам, дзіцячай непасрэднасцю, недарэчнымі здарэннямі і прыгодамі адкрываюцца іншыя далагляды. І ўжо бачыцца, як знаёмы ўтульны дворык з цягам часу ператвараецца для сяброў у нешта больш значнае, роднае, дарагое.

Іна ФРАЛОВА

Рыфмай, формай, канвою

Цытата даўгаватая, але без яе не абыйсця: «Непрадказальнасць жыцця... Да яе нельга прывыкнуць.

З ёю нельга змірыцца. Неяк пры сустрэчы на літаратурным мерапрыемстве паэт Мікола Шабовіч прапанаваў мне: «Будзеш рыхтаваць наступную кнігу вершаў, вазьмі мяне рэдактарам». І ўжо назаўтра я пачала выстройваць замысел чарговага лірычнага зборніка, рэдактарам якога пажадаў стаць сам Шабовіч! Не збылося... Непрадказальнасць жыцця...

Міколы Віктаравіча не стала праз некалькі месяцаў пасля размовы. Пракляты каранавірус. Колькі планаў і мар ён загубіў, колькі таленавітых душ забраў. А кніга напісалася. І я хачу прысвяціць яе светлай памяці калег па пярэ, якіх скасіў ненажэрны Covid-19. У зборніку змешчаны розныя формы вершаў, як рознымі былі і нашы паэты: Мікола Шабовіч, Мікола Мятліцкі, Валянціна Гіруць-Русакевіч, Рэгіна Рэўтовіч, Дзмітрый Пятровіч, Валерый Хіхіч, Іван Муравейка, Дзмітрый Краскоўскі... Ваш працяг на Зямлі адзавецца! Памяць будзе жыць!...

як вядома, стаў твор Максіма Багдановіча «Паміж пясчоў Егіпецкай зямлі».

Распаўсюджаны трыялеты, акравершы, некаторыя іншыя формы, да якіх таксама звярнулася аўтар зборніка «Вершам прарасту...». Поруч жа і такія, якія напаткаеш радзей. Напрыклад, вершы-рэверсы. І ў гэтым выпадку, як і ва ўсіх астатніх, Таццяна Цвірко коротка да азначэнне жанру. У дадзеным выпадку гэта выглядае так: «Верш такога жанру — эксперыментальны. У кнігах — госць не часты, сын энтузіястаў. Рэверс — верш цікавы, нераспрацаваны. Чытай зверху ўніз ці знізу ўверх — сутнасць захавана. Верыш?»

Канешне, верыць трэба, але лепш праверыць. Тым больш што прадстаўлена некалькі твораў гэтага жанру. Па-мойму, уяўленне аб ім асабліва даюць наступныя творы. Першы выглядае так:

*Горад марыць спакойна паспаць.
Вочы-зоры самотна мігцяць.
Сорак! Ліўся агністы патак.
Ноч чакае дажджу глыток.
Хворы месяц кульгае босы,
Сэрцы сыплюць модлы нябёсам.
Шторы вокны міла цалуюць.
Кілагерцы лета пульсуюць.*

Той, што ідзе за ім, сапраўды захоўвае сутнасць першага, хіба толькі з некаторым іншым размяшчэннем слоў. Аднак думка — адна і тая і, трэба пагадзіцца, выказана так, што добра відаць, наколькі гораду хочацца адпачыць пасля дзённага тлуму:

*Пульсуюць лета кілагерцы.
Цалуюць міла вокны шторы.*

Нябёсам модлы сыплюць сэрцы.

Босы кульгае месяц хворы.

Глыток дажджу чакае ноч.

Патак агністы ліўся сорак!

Мігцяць самотна зоры-вочы.

Паспаць спакойна марыць горад.

Не абышла Таццяна Цвірко і таўтаграму, паплумачыўшы яе такімі вершаванымі радкамі: «Таўтаграма — слоўная гульня, // ёй паэты часам забаўляюць. // Слова ў вершы — дружная радня — з літары адной жыць пачынаюць». Адметнасць гэтага жанру ўдакладняецца і так: «Тчэ творца тканіну тэкставую тоненька, трапятліва, таленавіта. Тытул твора — таўтаграма». У ладах Таццяна Цвірко і з пункцірамі. Чаму б і не паспрабаваць свае сілы ў іх, калі «Пункцірам характэрны // асацыятыўны падтэкст. // У мінімальнай форме — // максімальны тэкст». Гэта — «лаканічныя творы. Падмурак іх — дамінантная дэталю. Стварай яе, паэт, і ўвасабляй у чатырох-дзесяці радках яскравы вобраз». Ужо толькі двух пункціраў дастаткова, каб упэўніцца, што авалодванне гэтай формай не з'яўляецца самазатай, а спрыяе імкненню выказаць важную думку праз кароткі, але значны сэнс. Варыянт першы:

*Знайшла на гарышчы
тоусты сшытак,
спісаны мамінай рукой.
... А мне здавалася,
яна ніколі не плакала.*

Другі:

*Велічныя, нібы храмы, —
упасці і з Богам пагаварыць —
стагі на ўзгорку.*

Адметнасць кнігі і ў тым, што аўтар яе паспяхова асвойвае і пачынанне, каля вытокаў якога стаяў народны паэт Беларусі Рыгор Барадулін. Ён, як вядома, быў яшчэ той эксперыментатар у галіне паэзіі. На яго рахунку і «ясачкі», і «ахвярынкі». У тлумачэнні Таццяны Канстанцінаўны яны выглядаюць так: «Ясачкі» — трохрадковыя лаканічныя, развагі, замалёўкі ці эцюды. Бліскі і іскрынкі паэтычныя». А «Ахвярынкі» — жанры адметныя разважаннямі пра людзей і Бога, рыфмай, формай, канвою сюжэтнаю». Сярод іх і такія: «Хаты-сіроты страчаюць гасцінна насельнікаў новых // толькі ў кароценькіх снах // пад аховай вятроў месцачковых», «Плачуць маліны, плаваюцца вішні — // зноў гаспадыня // з вядзерцам не выйшла», «Душу і сэрца суцяшай, // сум і журботу адганяй. // Не можаш справіцца з сабой — святых кнігі пачытай», «Ёсць у сусвеце тры волі: // Божая, бясоўская, чалавечая. // Выбраць па густу Ты волен».

Гэтыя і іншыя формы, а таксама вялікая падборка вершаў традыцыйных сведчаць, што Таццяна Цвірко не толькі імкнецца асвойваць розныя паэтычныя абсягі, але і дасягае мастакоўскіх набыткаў. Застаецца пажадаць, каб творчы поспех спадарожнічаў ёй і ў далейшым. Гэта, безумоўна, магчыма толькі тады, калі сказанае ў адным з пункціраў: «Колер настрою? Пальновы» стане толькі сведчаннем пэўнага моманту, а над усім знойдзе жаданне «вершам прарастаць...»

Сняжана РУДНІК

Таццяна Цвірко
Вершам
прарасту...

Так пачынае сваю новую кнігу «Вершам прарасту...» Таццяна Цвірко. Увагу на прадмову я звярнула не толькі таму, што яна лішні раз сведчыць аб тым, наколькі сапраўды «непрадказальнае жыццё». Як часам добрыя памкненні, парыванні абрываюцца па збегу абставін, якія загадзя немагчыма прадбачыць. Сваімі новымі творами (у зборніку увайшлі «верлібры, танка, трыялеты, пункціры, рэверсы, санеты і не толькі...») Таццяна Цвірко падкрэслівае, наколькі вялікія магчымасці ў паэзіі. Не толькі ў адлюстраванні пэўных з'яў і працэсаў, свету сучасніка і тых, хто жыў раней, але і ў жанравых формах. А тут важнае значэнне маюць паэты, якія карыстаюцца не толькі найбольш распаўсюджанымі формамі, але і тыя, хто не забывае даўнія, што па розных прычынах амаль не ўводзяцца ў паўсядзённую літаратурную ўжытак.

Ёсць у кнізе верлібры — чаго-чаго, а прыхільнікаў іх хапае, як сярод саміх творцаў, так і аматараў паэзіі. Прадставіла Таццяна Цвірко і некалькі сваіх санетаў. Яны сёння таксама даволі часта запатрабаваны, атрымаўшы ў беларускім прыгожым пісьменстве права на жыццё дзякуючы Янку Купалу. Іван Дамінікавіч напісаў санеты «Жніво», «Па межах родных і разорах», «Запушчаны палац». Паэтычным жа ўзорам,

Антон Янкоўскі, Арсень Ліс і іх «Вянок»

У Літаратурным музеі Максіма Багдановіча працягваецца выставачны праект, прысвечаны 110-годдзю кнігі Максіма Багдановіча «Вянок» (Вільня, 1913 год). Штомесяц будуць прэзентавацца арыгінальныя кнігі з фондаў розных устаноў культуры і навукі Беларусі. У сакавіку экспанавалася каштоўны зборнічак вершаў 1913 года, які мае пакручасты лёс і сёння захоўваецца ў фондах Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры.

На тытульным лісце ўладальніцкі надпіс: «Арсень Ліс». Арсень Сяргеевіч Ліс (1934—2018) — вядомы беларускі літаратуразнаўца, фалькларыст, літаратар, доктар філалагічных навук. Даследаваў фальклор, літаратуру, краязнаўства, гісторыю і перыядычны друк Заходняй Беларусі. Аўтар манаграфій, уступных артыкулаў, каментарыя да шматтомнага акадэмічнага збору «Беларуская народная творчасць». Яшчэ больш цікавым з'яўляецца шматтытул вышэйзгаданага зборніка «Вянок», дзе ёсць аўтограф першага ўладальніка — Антона Рафалавіча Янкоўскага — і яго дароўны надпіс А. Лісу.

Антон Рафалавіч Янкоўскі (1901—1982) — беларускі народны спявак, збіральнік беларускага фальклору, краязнавец. Скончыў Лаварышкае народнае вучылішча, потым беларускія настаўніцкія курсы ў Вільні (1921), працаваў аграномам у Вільні. У гэты час пачаў запісваць народныя песні, паданні, легенды, частку з гэтых збораў апублікаваў у 1930-я гг. у часопісе «Шлях моладзі» (Вільня). Пасля Другой сусветнай вайны жыў у мястэчку Адамчукі (Літва), працягваў збор фальклорнай спадчыны. Яго запісы ўвайшлі ў акадэмічны збор «Беларуская народная творчасць» (раздзелы «Жніўныя песні», «Восеньскія і талочныя песні», «Балады» і інш.).

Арсень Ліс пазнаёміўся з Антонам Янкоўскім падчас этнаграфічнай экспедыцыі, якую зладзілі сумесна Акадэмія навук Літвы і Акадэмія навук БССР

...арыгінальная сціпная кніжачка вершаў беларускага генія Максіма Багдановіча мае доўгі і прыгожы лёс. За гэтыя гады яна пабывала ў цудоўных гаспадароў, людзей, якія ведалі, што такое сапраўдныя беларускія культурныя каштоўнасці. Выставачны праект працягваецца, наперадзе яшчэ шмат прыгожых «Вяноў» і цікавых гісторый, звязаных з імі і іх уладальнікамі.

летам 1970 года. Падрабязна гісторыю знаёмства і супрацоўніцтва з народным спеваком Арсень Сяргеевіч апісаў у артыкуле «Памяць Падвіленскай зямлі» (у кн. «Песню ў спадчыну», 1989). Як удзельнік экспедыцыі, ён марыў пабываць на радзіме вядомага дзеяча беларускай культуры Браніслава Тарашкевіча, пачуць песні, якія спявалі тут раней. Збіральніку фальклорнай спадчыны параілі звярнуцца да Антона Янкоўскага з в. Адамчукі, які шмат ведае, бо «увесь час з людзьмі жыў».

Арсень Ліс так апісваў знешнасць А. Янкоўскага: «<...> чалавек сярэдняга росту, гадоў за шэсцьдзесят пяць, спакойна ўглядаўся ў мяне. Валасоў яго яшчэ не кранула сівізна. Яны толькі высока адступілі, адкрываючы пакаты, да палавіны загарэлы лоб». Галоўнае, што ён заўважыў з першай сустрэчы, гэта «паважная ўдумлівасць» новага знаёмага, які дапамог у зборы этнаграфічнага матэрыялу, пазнаёміў з людзьмі, сам спяваў народныя песні. А. Ліс пісаў пазней: «на шчасце, першае знаёмства не засталася бязследным. Яно стала прарастваць у шчырую чалавечую прыязнь, і мацавала гэтае добрае пачуццё ўзаемная любоў да народнай песні».

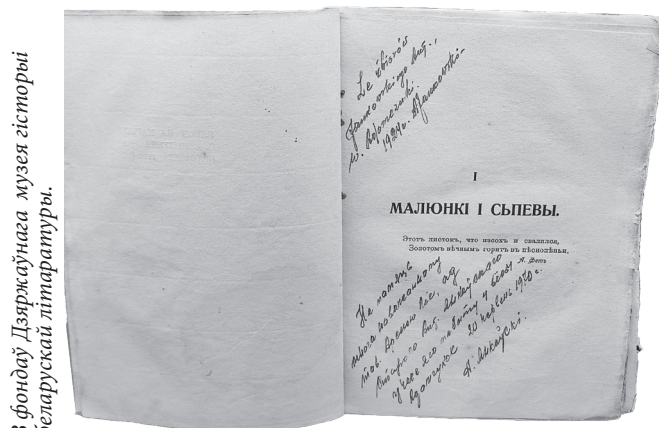
Сяброўства працягвалася пасля заканчэння этнаграфічнай экспедыцыі, А. Янкоўскі дасылаў тэксты песень. Праз год даслаў бандэроль з магнітафоннай стужкай, на якую было запісана каля трыццаці народных песень, са-

браных ім у «лаварышкай ваколіцы». Пасля было яшчэ колькі бандэроляў з магнітафоннымі стужкамі з запісамі песень, іншых фальклорных жанраў, апісаннем абрадаў і земляробчых звычаяў. Арсень Ліс падкрэсліваў, што Антон Рафалавіч рабіў запісы прафесійна, кожны запісаны твор меў пашпарт, кароткую характарыстыку, звесткі пра выканаўцаў.

У артыкуле Арсень Ліс распавядаў падрабязна пра біяграфію сябра і калегі па зборы фальклорнай спадчыны: імкненне да адукацыі і розныя складанасці на шляху да яе, арышты за ўдзел у беларускім руху, цяжкая праца на бацькавай гаспадарцы, дапамога малодшым братам і сёстрам. Да збору фальклору Антон Янкоўскі далучыўся ў 1930 годзе, паўплывала знаёмства з пісьменнікам і выкладчыкам беларускіх настаўніцкіх курсаў Максімам Гарэцкім. Першым дарадцам і памочнікам стала маці — Паўліна Янкоўская з Шастакоў, якая пра жыла доўгі век (93 гады), ведала шмат песень, загадак, прыказак.

Пасля Другой сусветнай вайны А. Янкоўскі працаваў у калгасе аграномам, потым стаў старшынёй калгаса. Клапаціўся аб дабрабыце аднасьлывчана і пра захаванне гістарычнай памяці, пра ахову помнікаў матэрыяльнай і духоўнай культуры краю. Хадзіў адкрыццямі мемурыяльнай дошкі, прысвечанай Браніславу Тарашкевічу, на доме ў Вільні, дзе ён жыў у 1920-я гг. Збіраў этнаграфічны матэрыял для музея сялянскага быту ў Адамчуках. Суаўтар беларускага мовазнаўцы Вячаслава Вярэніча, разам падрыхтавалі лінгвістычныя артыкулы «Мікратапанімія вёскі Адамчукі» (кніга «Пытанні беларускай тапанімікі», 1970), «Былыя татарскія вёскі Кена і Касіна» («Беларуская амастыка», 1977). Марыў выдаць асобнай кнігай фальклор родных мясцін, сваіх і Браніслава Тарашкевіча.

На жаль, Арсень Ліс не згадаў абставіны, пры якіх атрымаў такі каштоўны падарунак. Уладальніцкі надпіс Антона Янкоўскага сведчыць, што кнігу ён прыдбаў у 1924 годзе: «*Ze zbiorów Jankovskiego Ant, v. Adamżuki. 1924. A. Jankowski*». Дароўны надпіс гучыць так: «На памяць многапаважанаму тов. Арсеню Лісу ад Старога Ант. Янкоўскага у часе яго побыту у вёсцы Адамчукох. 20 чэрвень 1970 г. А. Янкоўскі». Дата — яскравае сведчанне, што падарунак быў уручаны падчас той памятнай першай сустрэчы вядомага беларускага фалькларыста з «чалавекам адкрытай душой» Антонам Рафалавічам Янкоўскім. У фонды Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры зборнік «Вянок» патрапіў з архіва А. Ліса ў 1988 годзе.

Зборнік вершаў Максіма Багдановіча «Вянок» з аўтографам Антона Янкоўскага і з дароўным надпісам Арсеню Лісу.

Такім чынам, арыгінальная сціпная кніжачка вершаў беларускага генія Максіма Багдановіча мае доўгі і прыгожы лёс. За гэтыя гады яна пабывала ў цудоўных гаспадароў, людзей, якія ведалі, што такое сапраўдныя беларускія культурныя каштоўнасці. Выставачны праект працягваецца, наперадзе яшчэ шмат прыгожых «Вяноў» і цікавых гісторый, звязаных з імі і іх уладальнікамі.

Ірына МЫШКАВЕЦ,
вядучы навуковы супрацоўнік
Літаратурнага музея Максіма Багдановіча

Цяпер сонца, але зараз захмарыць

Нататка трэцяя паводле часопіса «Узвышша»

У часопісе «Узвышша» ў канцы 1920-х гадоў у рубрыцы «Культура мовы» значная частка матэрыялаў прысвечана праблемам лексікалогіі. Гэта і не дзіўна, бо слоўнікавы склад мовы істотна павялічыўся, у тым ліку і дзякуючы выданню тэрміналагічных даведнікаў. Сёння развагі аўтараў часопіса, з улікам стагадовай аддаленасці, могуць творча выкарыстоўвацца як аўтарамі, так і рэдактарамі.

У нататцы У. Вашыны (1928, № 5) разглядаецца ўжыванне слова *зараз*. Аўтар прыводзіць выраз «Мы зараз маем пастанову Саўнаркому БССР...» і сцвярджае: «Калі сур'ёзныя беларускія часопісі глухі на адно вуха да жывой мовы народу (тая фраза ўзята з «Польмя» № 2 за 28 г.), дык пра газеты і казаць няма чаго».

Што ж выклікала непрыняцце гэтага слова? Хіба яно не ўласцівае беларускай мове? Прычына ў тым, што на ўжыванне лексем *зараз* робіць уплыў кантэкст, сігніфікатывнае значэнне. Прыслоўе (акалічнасць часу) *зараз* дарэчнае і арганічнае для сказаў, якія характарызуюць дзеянне, што адбудзецца ў хуткай будучыні (сінонім тут — *неўзабаве*). Напрыклад: «А як гэта ўсё адбылося, мы *зараз* даведаемся дакладна» (Уладзімір Дубоўка); «Сказаў гэта і... сумеўся, зразумеў, што перабраў, змоўк, чакаючы, што ў адказ Вольга *зараз* такое сыпане...» (Іван Шамякін); «Сцепаніда стаяла ля акенца, пэўна ўжо ведаючы, што *зараз* выявіцца штосьці нядобрае, дужа непрыемнае для яе, але таго, што выявілася, яна не прадбачыла» (Васіль Быкаў); «Пякучая гарачыня сцяла Міцева сэрца, што *зараз* рыпнуць дзверы і на ганак выбежыць яна, Чэся» (Вячаслаў Адамчык).

Але моўная норма, у тым ліку лексічная, — рэч зменлівая. Сучасныя слоўнікі для лексем *зараз* першым падаюць значэнне 'цяпер, у сучасны момант'. Верагодна, гэта выклікала пашырэннем яе пад уплывам білінгвізму, у выніку чаго змяняецца ўжыванне лексем *цяпер* з тым жа значэннем — 'зараз, у гэты момант'. Кадыфікацыя абедзвюх лексем дазваляе аўтарам карыстацца імі на свой выбар. Але ёсць жа яшчэ і моўны густ, які патрабуе ад аўтара (і рэдактара) не быць «глухім на адно вуха», набліжаць мову свайго твора да замацаваных стагоддзямі традыцый. Як у «Новай зямлі» Якуба Коласа, калі класік выкарыстоўвае ў адным сказе і *цяпер*, і *зараз* з размежаваннем значэнняў:

Снуецца нечысьць там ліхая,
Мяцвяк пад елкай прытуліўся,
На іх цяпер утарапіўся
І зараз мёртваю рукою
Пачне хрысціць перад сабою,
Каб рух адняць, скаваць іх сілу,
Каб зацягнуць іх у магілу.

Калі казаць пра рэдактара (стылістычнага, літаратурнага), то яго клопат у гэтым разе — слуханна, сяброўская парада аўтару дзеля ўдасканалення мовы твора. Ненатуральна, не па-народнаму выкарыстана лексема *зараз* у наступных сказах: «Генадзій Бярнардавіч раскажаў, што не толькі сяўбой яравых культур жывуць *зараз* працаўнікі гаспадаркі»; «Такая стратэгія ўжо *зараз* прыносіць бачны вынік...». Падлікі паказваюць перавагу лексем *зараз* на пачатку сказа: «*Зараз* усё можна набыць за грошы ў магазіне»; «*Зараз* ён [Леў Тасішэр] піша карціны ў Ізраілі»; «*Зараз* ранейшая пасада называецца "апаратчык"...» і інш. Для лексічнай замены, акрамя *цяпер*, у залежнасці ад кантэксту можна абраць і *сёння*.

Чуйнасць да слова — важная падстава таго, што з-пад пяра (цяпер — пераважна з-пад клавіятуры камп'ютара) выйдзе адпаведны аўтарскай задуме твор з якаснымі характарыстыкамі.

Пятро ЖАЎНЯРОВІЧ

Анатоль ГАЛУШКА
Брэсцкая вобласць

На краі...

Бываюць дні, калі
Не ў радасць белы свет.
Губляеш цвёрдзь зямлі
Ад розных скрух і бед.

І ўсё, чым быў жывы, —
Надзею, веру, сэнс.
Спеў птушак, пах травы —
Усё наўперакрэст.

І горкім стане смак
Калодзежнай вады.
І ўсё жыццё — не так.
І ісьці далей — куды?

Тады і дзень — не дзень.
І ноч без зор і сну.
Ляжыш як труклы пень,
Без мэты на вясну.

І ўжо здаецца — край:
Нявер'е, распач, тлум.

Ці ёсць той дзіўны Рай,
Дзе гінуць боль і сум?

Мне часта кажуць: — Ёсць.
Там ішчасця ў берагі.
А тут ты толькі госяць.
Хай нават дарагі.

Табе, мой светлы Бог,
Душу я аддаю.
Але... каб дапамог,
Пажыць!
Хоць на краі.

Зямля бацькоў

Няма нідзе такіх бяроз,
Як тыя, што з гадамі сняцца.
Ля іх што жыў. З якімі рос.
Куды душа імкне вяртацца.

На тых галінках, як вясна,
Тваё імя лісты калышуць.
Такіх бяроз нідзе няма,
Якім з любоўю вершы пішуць.

Няма нідзе такіх дарог,
Як тая, што да роднай хаты.
Забыць яе ніхто не змог, —
Як голас мамы, рукі таты.

Там усё знаёма да драбніц:
Лугоў прастор, ручнік іржышча.
Там цёплым марывам дыміць
На ўсходзе сонца лесу ціша.

Няма нідзе такой зямлі,
Як тая, што Радзімай стала,
Якую лёс, бацькі далі,
Паіла што, карміла змалу.

Якая помніць першы крок
Тваіх маленькіх, босых ножак.
Зямля — пачатак. І выток.
Зямля бацькоў. І продкаў ложа.

І покуль нічога...

Люблю, калі дождж пасля доўгае спёкі
Не ціхі, як шэпт, а з гулам, сцяною.
І гром калі ў ночы — каб толькі далёкі,
Дзесяці над лесам, за Шчарай-ракою.

Люблю, калі травы спелыя ў пояс
І вецер у твар з настоем палыну.
Слухаць, як з коласам шэпчацца колас
І лён, калі морам калышацца сінім.

Мне неба да сэрца ўвесну, над лугам,
І белыя хмары, як крыгі ў разлівах.
Як пахне ралля, узнятая плугам,
Як вішні цвітуць, і яблыні, слівы.

А як даспадобы мне сонечны ранак,
Калі яшчэ гукі не ўспелі прачнуцца.
І ў сонныя вочы з начнога туману
Першыя промні, як дожджык, ліюцца.

Люблю, калі маці тупае зранку.
Нешта гаворыць — сабе ці да Бога.
— Толя, не спіш? Бліныцы або манку?
— Каву, мамулька, і покуль нічога....

Мае берагі

Калі далёка ад Радзімы,
Жывым хай будзе напамінам
Зямля,

цябе што нарадзіла
дачкаю гожай,

Годным сынам.
Хай дасць пяшчоты, моцы, сілы
І абароніць ад нягоды.
І ўсё, што сэрцу любя, міла —
Не згіне век.
Не выйдзе з моды,
Як сонца,

што ўстае-садзіцца,
І неба ў зорках незлічоных,
Як звон і спеў жывой крыніцы
І лесу гул і пах чароўны.

Каранцін

Пацягнуліся дні марныя, дні пустыя.
Дэкалітрамі чай п'ю, ем супы густыя.
Ці то дождж, ці то град дзяўбе карніз,
Неба бельмамі-аблокамі пазірае ўніз.
І не бачыць, як ночы чарнільнай гушчы
Запаўзаюць у душы, паглынаюць,
трушчаць.

А на ранне, шкарлупінне сплюнуўшы
на ходнік,
Чэзнуць, даходзяць.

Ролі адзінага

У самай цёмнай глыбіні
І ў самай светлай вышыні,
У Тым, хто наш Сусвет прысніў,
Мы разам.
І мы забытваемся ў снах,
Дзе пехам не дайсіці да дна.
За спробу сутнасьць распазнаць —
Параза.

Героі сцэны ўсе ілеуць,
Калі гукаюць на бягу.
А лёсы круцяць іх і гнуць
Да болю.
Вось бацька воляю айца
Вядзе сястрычку з-пад вянца,
І здані ходзяць без канца
Па коле.

Вось нехта абрывае смех,
З хады зрываецца на бег,
І растае чырвоны снег
Пад маскай.
А свет у карагодзе мар
Разгортвае шырэтай абшар,
Вядзе свой штэрк на папар,
Бы ў казцы.

Да заўтра знікне злы дурман,
Растане прывідны туман,
І сонца выпаліць падман
Знаходкі.
А мы так любім свой агонь
І да яго бяжым бягом,
І вочы мружым на яго,
Як коткі.

І вось праз тысячу плацін
І мілі сонечных вітрын
На яву страшны сон адзін
Прабраўся.
Грымяць званы над галавой,
Ірвецца з сэрца горкі вой:
З сястрой няверны хлопец твой
Пабраўся.

У жнівеньскім павеце — водар яблыкаў.
І нават у машынным пыльным Гомелі!
Дзівосна, дзіўна, што ў натоўпнай зябкай
Самоце мы прачнуліся і ўспомнілі,
Што водар жніўня трэба піць з усхліпамі
І прывідны, празрысты пах Галактыкі
З яе заходнім небам па-над ліпамі,
З ранетам спелым на кляновым бацьку.

Чорнае сонца

Чорнае сонца ўзышло па-над домам.
Стала ўсё раптам чужым, незнаёмым.
Клёны і ліпы, праспекты і скверы
Перакруціла без ладу, без меры.
Чорнае сонца лунала ў відзежах,
Перабірала дарогі бязмежжа.
Чорнае сонца палала над намі
Ззяннем адчайным, чорна-барвяным,
Вострым і грозным, смяротным,
як джала,
Высмактаць, знішчыць усё пагражала...
Чорнае сонца — пагібельнай прорваю —
Папшчу ашчэрыла па-над галовамі.
Зжэрла, расплавіла свет даляглядаў.
З сэрцам уласным цяпер я не ў ладзе...
Новае сэрца вачыма бяздоннымі,
Чорна-барвянымі, ледзьве знаёмымі,
Горад разглядае дзікі, расплаўлены,
Неба нязвычайнае з папшчай разяўленай.

Шэрая заміша пясчанага пляжу,
Ветру і прыцемкаў змрочная золь
Графікай чорнай па белым ляжа,
Каб незнарок злавіць саму соль
Даўніх падзей, у падкорцы заснулых,
Там, дзе спасуе марскі доўгі лінь,

Як птушак спеў і подых ветру,
Як прыгажосць садоў у квецце,
Як маці, бацька, праўда, вера,
Радзіма,
што адна ў свеце.

Квітней, калыска маіх продкаў,
Каб не бяднела рыбаі Шчара,
Каб шчупакі вяліся, плоткі,
Самы, вялікія, як мара,

Каб ветры пахлі сенам, пожняй,
Світанак каб будзілі пеўні,
Каб жыў агонь у хаце кожнай,
А ў свята каб гучалі песні.

Хай словы ўсе — ды Богу ў вушы.
Жыві, мой краю дарагі,
Ляцелі каб, як птушкі, душы
Туды, дзе нашы берагі.

Калі светлаю стане вада

Ну калі ўжо надыйдзе цяпло?
Каб сагрэла і цела, і душу.
Каб зямельку як след прыпякло,
Абудзіла і вішні, і грушы.

Ну калі ўжо ўскочыць трава,
Дзёмухаўцы зацвітуць каля плоту?
Стане светлаю ў рэчыцы вада
І па завадзях вынырне лотаць?

Ну калі, адчыніўшы акно,
Буду слухаць, стаіўшы дыханне,
Як шпакі й вераб'і заадно
Мне спяюць пра вясну і каханне?

Хай засыпле — затопіць сады,
Зацярушыць бялёсаю дымкай,
Прыме з гоманам лес малады,
Закальшыа ў зялёных абдымках.

І захочацца быць і тварыць,
(Толькі б часу на ўсё мне хапіла)
Аб прыгожым пісаць, гаварыць,
Пакуль мовы хапае. І сілаў.

Каб загарэўся пагляд патанулых
Зданяў дзяцінства на пару хвілін.
І ўжо ніколі ніхто не загіне,
Перасяліўшыся ў свет вітража,
Шыбы якога не высцеліць іней
І не расплавіць пачуццяў пажар.
Пляжу маркотнага шэрая заміша,
Золь, што дрыготкай калоціць мяне,
Арт-тэрапія злой памяці нашай,
Грыфель дажджу, што малюе і ў сне.

Я птушка, што лятае навобмацак.
На дотык крыламі парываў ветру
І месяцовых струнаў.
Не сонечных, не, бо я лятаю ноччу.
Маёй ноччу, сляпой ноччу.
Гудуць паветраныя плыні,
звіняць месяцовыя струны —
Гэта ляціць мая ўнутраная птушка,
Ствараючы-сплятаючы музыку
Узмахамі начных пасівельных крылаў,
Пацукамі светлых воч працінаючы
вечную цемру.

Мы з ёй абедзве не бачым.
Вось так і жывём,
Вось так і ляцім —
Абмацаваючы зоркі
І вецер.

Я ўцякаю ад слоў,
Я хачу хоць глыток цішыні,
Свежых фарбаў хачу
І свабоднага ветру, вядома.
Я хачу, каб святоло
Затапіла вачніцы вясны,
Каб відушчыя сны
Адпусціла мая падсвядомасць.

Я ўцякаю ад іх,
Каляровых, сюзэтных, п'яніх.
Прачынаюся ў змрок.
Сэрца ў цемры імчыцца галопам.
Я хачу, каб святло
Затапіла вачніцы вясны,
Каб мой фенікс забыў
Пра застылы, прасолены попел.

Пераклад з рускай мовы
Уладзіміра ЧАРАУХІНА

Дар'я ДАРОШКА
Гомель

Заход

Барвяны, жоўты — за мазком мазок.
Ліловы колер сцёк на падаконне.
Па небе плылі воблачныя поні
І сонца ўпотаі злезлі за лясок.
Лімонны промень чэзнуў і згасаў.
І цемра мроі зоркамі вянчала.
Ірвалі неба крыкі вечных чаек,
І нехта сонны блытана спяваў
Пра баю-бай і звон адвечных сфер,
Пра змрок, які цалуе дзверы, вокны;
Пра ліхтары,
што пад дажджамі мокнуць
І мараць пра цяпло сухіх кватэр.

А сонцу напляваць,
На што яму паклоны?
Начхаць яму на страх,
На наша «не магу!»,
Спяляю сабе гамак
Са складзеных далоняў
У скрушным «Ура туй...»
І болей ні гу-гу!

Гадзіннік б'е поўнач,
А поўнач ціхенечка плача.

Ды час — гэта зло.

І часу няможна іначай...

Ясенія АЛЯКСЕЕВА

Мы прыехалі ў гэты дом апошні раз. Бацькі і сястра ўжо выйшлі з машыны, а я затрымалася: трэба было сабрацца з думкамі.

Калі дзядуля памёр, мы былі за мяжой, не маглі знаходзіцца побач. Прайшло два месяцы. Два доўгія месяцы, калі ў гэты дом, дзе ён пражыў шэсцьдзесят гадоў, ніхто не заходзіў. Ніхто да яго не дакранаўся. Не прабягаўся пальцамі па сценах з кветкавымі шпалерамі, па сталі, па драпаным, абпаленым чайнікам і патэльнямі, па покрывах, набытых шмат гадоў таму, але ўсё такіх жа прыгожых, бо мылі іх кожныя два тыдні.

Мармычу сабе пад нос: «Не плач. Ён бы гэтага не хацеў», сціскаю рукі ў кулак і нарэшце выходжу на свежае паветра.

Плот усё такі ж акуратны — кожную вясну дзед папраўляў яго і фарбаваў. Я не заспела бабулю жывой, але распавядала, што спачатку менавіта яна выбірала колер: то зялёны, то блакітны, то жоўты. Адночы ёй захацелася ружовы плот, і мой суровы дзядуля зрабіў гэта для сваёй каханай. Суседскія дзядкі пасмейваліся, але ён быў непахісны.

Па акуратнай дарожцы падыходжу да хаты. Дзверы расчынены: чуюцца голас бацькі, з кімсьці сварыцца па тэлефоне сястра, мама ўсхліпвае. А яшчэ... Скрыпка! Стары-стары запіс, зроблены ў 80-я. Тры вальсы Крэйслера ў выкананні бабулі. Яна сыграла «Выдатны размары», «Мукі каханья» і «Радасць каханья» ў якасці падарунка да дня нараджэння дзеда, а ён запісаў гэтую кампазіцыю на магнітафон «Электроніка-302». Мурашкі пабеглі па скуры, і ўспаміны пра нашы сумесныя вечары і дні, заўсёды напоўненыя смехам і цеплынёй, але ніколі — сумам, які цяпер пасяліўся ў сэрцы, захапілі ўраз.

Мне шэсць. Бацькі разам з сястрой паляцелі ў камандзіроўку, а мяне на месяц аддалі дзядулі. Я амаль не ведала яго і вельмі баялася, умоўвала не пакідаць мяне з гэтым «дзядзечкам». Мама выцерла мае слёзы, сястра паказала кулак (яна вельмі хацела палятаць на самалёце), а тата строга папрасіў быць добрай дзяўчынкай і адвёў усіх у машыну. Я засталася сам-насам са змрочным незнаёмцам. Той момант адбіўся ў памяці вельмі моцна: я нібы збоку бачу маленькую дзяўчынку ў кароткім ружовым сарафаніку, белых туфліках і з велізарным блакітным бантам на галаве, а побач з ёй — хмурны магутны мужчына. На носе ў яго акуллары ў драўлянай аправе. Раптам ён працягнуў ёй руку і сказаў хрыплым, пракуранным голасам: «Давай сябраваць, маленькая прынцэса».

Ён сказаў гэта не лісліва, як мамчыны сяброўкі, і не паблажліва, як татавы сябры. Ён звярнуўся да мяне як да дарослай. «Маленькая прынцэса» гучала не як мянушка, а як тытул. Я ўклала сваю далонь у яго і кінула. Так у мяне з'явіўся найлепшы сябар.

Правяла ў дзядулі амаль тры месяцы, бацькі затрымаліся ў камандзіроўцы і прыляцелі толькі напрыканцы жніўня, калі я павінна была ісці ў першы клас. Везлі мяне з істэрыкай — пакідаць вёску не хацелася катэгарычна. З дзядулем было весела і цікава. Ён га-

таваў макароны «па-флорцы», вучыў мяне табліцы множання і асновам нямецкай мовы. Мы хадзілі на рыбалку і па грыбы, разам рамантавалі яго старэнькі матацыкл і чыталі кнігі. А яшчэ слухалі магнітафон. Кожны вечар выходзілі ў двор і дзесяць хвілін слухалі дрэнны запіс з шумами і перабоямі. Я шмат разоў спрабавала даведацца, чаму так важна прытрымлівацца рытуалу, чаму мы слухаем менавіта гэты запіс, хай зроблены бабуляй, але нізкакасны, які не перадае прыгажосць музыкі геніяльнага кампазітара, менавіта на гэтым магнітафоне, калі ёсць і плэеры, і дыскі? Але дзядуля адмаўляўся тлумачыць свой сакрэт і кожны раз паўтараў: «Калі-небудзь, мая маленькая прынцэса, я раскажу табе гэтую гісторыю. Але не сёння». Я згаджалася. Ведала: дзядуля не падмане.

Калі мне было шаснаццаць, я ўпершыню па-сапраўднаму закахалася. І ўпершыню ж адмовілася ехаць да дзядулі на лета. Не магла пакінуць свайго хлопца, не хацела з бурнага жыцця горада акунацца ў павольную рэальнасць маленькай вёскай. Дзеду нешта нахлусіла пра рэпетытары і кучу важных спраў. Ён толькі ўздыхнуў і параіў быць асіярожней.

Калі мне было сямнаццаць, я здавала экзамены. Зноў толькі патэлефанавала дзеду і папрасіла мяне зразумець.

Калі мне было васьмнаццаць, рассталася са сваім першым каханым. Сяброўкі прапанавалі паляцець на мора, каб забыцца, і я пагадзілася. Дзядуля нагадаў берагчы сябе.

Калі мне было дзевятнаццаць, я працавала ўсё лета, каб паляцець вучыцца за мяжу. Дзядуля параіў правільна разлічваць свае сілы.

Калі мне было дваццаць, мама патэлефанавала і сказала, што дзед хворы. Тады я, экстрэнам здаўшы сесію, адправілася ў глухую вёску пад Віцебскам. Плот быў пафарбаваны ў аранжавы. Ад дзядулі так сама пахла цыгарэтамі, толькі да гэтага паху прымешваўся непрыемны водар лекаў. Цяпер мы не хадзілі на рыбалку і па грыбы, матацыкл даўно быў прададзены, чытаць дзеду не дазваляў зрок, а гатаваць я навучылася лепш за яго. Ды і нямецкім валодала на вышэйшым узроўні. Нязменнымі засталіся дзве рэчы: яго зварот «мая маленькая прынцэса» і магнітафонны запіс. Цяпер ён гучаў увесь час. Мы мірна існавалі, дзед распавядаў пра маладосць, я — пра сваю вучобу і сяброў. Разам глядзелі французскія камедыі, я вучыла яго карыстання інтэрнатам. Пра хваробу нагадвалі толькі лекі.

Але аднойчы, падчас прыбірання, я выпадкова зачяпіла магнітафон. Мелодыя абарвалася, пачуўся грукат. Стары прайгравальнік упаў на падлогу.

— Што там здарылася? — пачуўся ўстрывожаны голас. Дзядуля, абпіраючыся на палку, выйшаў з пакоя. Ад збянтэжанасці я пачала хутка лапатаць пра тое, што куплю яму новы, нават лепшы. Клялася, што не наўмысна. Прасіла прабачэння. А потым падняла позірк і ўбачыла, што ён плача. Мой герой, грозны і амаль заўсёды хмурны, бязгучна плакаў. І раптам грузна і цяжка апусціўся на падлогу.

— Дзеда! Дзядуля! — я імгненна падбегла да яго, упала на калені. Слёзы ліліся ручаём і перашкаджалі бачыць. Я перастала чуць, свет апынуўся ў тумане. Памятаю толькі ўрыўкі. Тэлефаную ў хуткую, якая павінна прыехаць з найбліжэйшага горада. Сутаргава шукаю назвы лекаў і кажу іх дзяўчыне на провадзе. Яна тлумачыць штосьці аб арытміі, але я не разумею. А потым сувязь

Скрыпка

Апавяданне

абрываецца. Я набіраю 103 зноў і зноў. Чую ў адказ толькі кароткія гудкі.

Сяджу на кукушках, абхапіўшы рукамі калені. Ён называў гэтую позу «жалуды» і смяяўся, калі я ў дзясцінстве так хаваўся ад праблем. Цяжка дыхаць. Сэрца калоціцца, як шалёнае. Погляд падае на магнітафон. Пільна гляджу на маленькі дэвайс, якім дзядуля так даражыў. Гляджу не міргаючы. Гляджу так доўга, што ў вачах коле. Я не адчуваю, як цякуць слёзы, толькі саланаваты прысмак на вуснах спрабуе выцягнуць мяне з шокавага стану. Не атрымліваецца.

Гляджу, гляджу, гляджу... Раптам, нешта выдзірае мяне з прастраці, чыесці рукі спрабуюць адарваць мае ад каленаў. Чуецца нейкі шум. Я не магу. Не магу адарваць погляд, не магу сканцэнтравана глядзець на галасах, не магу памяняць становішча свайго цела. Я гляджу на магнітафон. Мае вочы апускаюцца ў змрок. Я іх не заплешчваю, нешта затуляе святло. Міргаю. Яшчэ раз. Слёз няма. Аказваецца, мне прыкрылі вочы рукой. Перада мной пажылая жанчына ў медыцынскім халаце. Яна занепакоена ўзіраецца ў мой твар. Нарэшце апамяталася.

— Дзядуля!? — Ускокваю, але тут жа падаю, балазе жанчына прытрымлівае пад руку. Ногі зацяклі, не трымаюць. Азіраюся. У пакоі яго няма.

— Твайго дзядулю грузяць у машыну, пайшлі хутэй. — яна кажа мяккім, заспакаяльным голасам. Але мне становіцца яшчэ страшней.

— Што з ім? — на апошнім складзе голас садзіцца.

— Гэта арытмічная непрытомнасць. Лекары зробіць усё магчымае. Прайдзем у машыну, так? — я толькі разгублена ківаю.

Час у бальніцы я амаль не запомніла. Доўгія гадзіны ў калідоры на цвёрдым крэсле. Медсёстры і лекары важна ідуць па сваіх справах і адмаўляюцца адказаваць на мае пытанні. Адцягваюся толькі на бела-зялёныя сцены. Палічыла ў іх усе трэшчынікі. Трэшчынак шмат, яны распаўзаюцца па фарбе. Мне мроіцца ў іх твар. Маршчыністы і ўсмешлівы.

Дзіўны, паўсонны стан пераследуе да прыезду бацькоў.

Мама абняла мяне і заплакала, тата пайшоў пра нешта гутарыць з доктарам. Тым вечарам мяне адправілі ў дзядуляў дом — адсыпацца і набірацца сіл. Толькі вось спаць я зусім не магла. Працягвала раз за разам пракручваць у галаве той момант і вінаваціць сябе. Мабыць, гэта была найгоршая ноч у маім жыцці.

А потым былі тыдні аднаўлення, параліч ніжняй часткі цела, мае слёзы і прабачэнні. Дзядуля, вядома, адразу мне дараваў і сказаў, што пакрыўдзіцца, калі яго маленькая прынцэса будзе адчуваць сябе вінаватай. Але як я магла?

Бачачы мае пакуты, ён нарэшце вырашыў распавесці гісторыю магнітафона. Адночы ўвечары дзед угаварыў медыстру дазволіць мне застацца пасля гадзін наведвання. Я сядзела на яго ложку і ў нецярпенні чакала чагосьці чароўнага і неверагодна цікавага. Але чаканні разбіліся з першых яго слоў.

— Тут няма ніякіх загадак, мая маленькая прынцэса. Я проста вельмі кахаў тваю бабулю, а яна любіла іграць на скрыпцы.

— І ўсё? — я ж і так гэта ведала. Няўжо няма ніякай загадкі? Нават маленькай?

— Так, усё, — дзядуля ўсміхнуўся крыху збянтэжана.

разу не даводзілася сутыкацца з ёй так блізка. Паміралі нейкія далёкія сваякі, пра якіх я нічога не ведала, але не маю блізка людзі. А тут усё накіроўвала мае думкі менавіта ў гэтае рэчышча.

— Не магу расказаць табе ніякай захапляльнай гісторыі, прынцэса. Мы з бабуляй пазнаёмліся ва ўніверсітэце. Яна была вясёлай вясковай дзяўчынкай, якая прыехала пакараць сталіцу. А я збіраўся стаць лекарам, чытаў разумныя кніжкі і меў гіганцкую ганарлівасць. Мы перасекліся на нейкім канцэрце, куды студэнтам квітка выдалі бясплатна. Я тады пагардліва зморшчыў нос і сказаў сваім сябрам, што вясцоўцам няма чаго рабіць у такой кампаніі. Бабуля гэта пачула, — ён паглыбіўся ва ўспаміны, а ў мяне, незразумела ад чаго, падступілі слёзы. — Я быў такім дурнем, прынцэса. У той час бабуля ўжо была ў мяне закахана. Што не дзіўна, — усміхнуўся, — я быў хлопцам хоць куды!

Твая бабуля была неверагодна мэтанакіраванай. Нягледзячы на вучобу, працу і партыйныя справы, яна хадзіла займацца да адной старой жанчыны. Адавала свае апошнія грошы, недадала, недасыпала, але ўзяла напраткат скрыпку і трэніравалася як вар'ятка. Проста таму, што марыла стаць вялікай скрыпачкай. Марыла, нягледзячы на дрэнны слых. Марыла ўсім сэрцам. У пэўным сэнсе яна і была вар'яткай. Вальсы, якія ты заўсёды чула з магнітафона, яна сыграла на адной з літаратурных сустрэч. Сыграла, мабыць, не вельмі правільна, але ў канцы выступлення ў яе з вачэй пакаціліся слёзы.

Так я ў яе і закахаўся. Не прызнаваўся ні сабе, ні сябрам у тым, што ўцюрюўся ў тую самую дзевянаццігадовую, якая аказалася чулівай і пяшчотнай натурай.

Дзядуля замоўк. Я ўбачыла слязінку, якая скацілася па яго шчацэ. Нічога не сказала. Не захацела парушаць момант. Ён уздыхнуў, прыплюшчыў вочы і працягнуў:

— Пра тое, якіх намаганняў ёй каштавала ўразіць мяне тым вечарам, яна распавяла толькі ў дзень вяселля. Наступнай жа раніцай я выкупіў ёй скрыпку і аплікаў урокі на год наперад. Гэтая скрыпка перажыла з намі і часы страшнай беднасці, калі не было чым карміць твайго тату, і часы дастатку, калі мы маглі дазволіць сабе найлепшыя інструменты. Твая бабуля ніколі з ёй не расставалася.

У дзень, калі быў зроблены запіс, яна памерла. На мой дзень нараджэння, — ён сказаў гэта абсалютна спакойна. Напэўна, з гадамі прызвычайваецца нават да самых жудасных страт. — Яна проста не прагнулася, мая маленькая прынцэса. Проста адмовілася расплюшчыць вочы. У мяне ж застаўся твой бацька і запіс не самай лепшай якасці. Твая бабуля пакінула пасля сябе ўсё самае каштоўнае. Самае каштоўнае, мая маленькая прынцэса, — дзядуля ўздыхнуў і заплюшчыў вочы. Я зразумела, што ён стаміўся, і ціха выйшла з палаты. Вось і раскрылася вялікая таямніца майго дзясцінства. Сваім скамечаным расповедам дзед адказаў на мае пытанне. Уся справа, выходзіць, у каханні.

Праз месяц дзядулю выпісалі з бальніцы, а нам тэрмінова спатрэбілася ляцець. Яшчэ праз месяц ён памёр. Так, як і бабуля: проста не расплюшчыў вочы.

Я ўваходжу ў дом і не магу зразумець, адкуль гучыць гэтая мелодыя. Я ж зламала магнітафон. Іду ў дзедаў пакой. На тумбачцы каля ложка стаіць прайгравальнік, увесь абматаны сіняй ізастужкай. Побач ляжыць бабуліна фатаграфія. Іграе «Радасць каханья».

...Чыста «левая істэрыка»

Хто цікавіцца гісторыяй беларускай літаратуры ХХ стагоддзя, канешне ж, ведае паэта, публіцыста, перакладчыка, кінасцэнарыста Анатоля Сцяпанавіча Вялюгіна (1923—1994). Многія гады ён аддаў працы ў часопісе «Польмя». Каля 40 гадоў займаў пасаду рэдактара аддзела паэзіі гэтага аўтарытэтнага выдання. Яркі паэт, вопытны, чуйны рэдактар, ён быў яшчэ і актыўным кінадраматургам... Па сцэнарыях Анатоля Вялюгіна былі зняты літаральна дзясяткі дакументальных фільмаў, а таксама і мастацкія фільмы — двухсерыйны «Рэха ў пушчы» і «Глядзіце на траву»...

Большасць кінамаграфічных твораў, якія былі зняты з удзелам вядомага пісьменніка, з'яўляліся адлюстраваннем найболей важных і актуальных грамадска-палітычных, сацыяльна значных тэм. Гэта пацвярджае і ліст Анатоля Сцяпанавіча, які ён адправіў у Цэнтральны камітэт Камуністычнай партыі Беларусі ў жніўні 1969 года... Зварот у вышэйшую партыйную інстанцыю выкліканы, відавочна, унутранымі праблемамі на студыі «Беларусьфільм». Дакладней — у калектыве творчага аб'яднання «Летапіс». Відаць, градус напружання ў іх абмеркаванні быў даволі высокі, інакш навошта было б «выносіць смецце»...

Але з вышыні сённяшняга часу цікавасць у гэтым лісце, які і праз дзесяцігоддзі захоўваецца ў Нацыянальным архіве Рэспублікі Беларусь, выклікае не столькі нават зварот Вялюгіна ў ЦК, колькі сам прадмет канфлікту ў межах аднаго творчага калектыву... Праўда жыцця, праўда мастацтва — вось катэгорыі, якія хвалівалі творчых работнікаў у другой палове 1960-х і не толькі... Як данесці свае думкі, ідэі да гледача? І ўвогуле, што гэта такое — дакументальнае кіно?... Сведчанне часу? Мастацтва гаварыць праўду?.. Ці, можа быць, гэта яшчэ — і майстэрства ўважліва аглядаць жыццё, праз тонкія дэталі, дзякуючы розным ракурсам, паказваючы філасофію часу, суадносіны чалавека з часам, судакрананне часу і прасторы?.. Паўна, пытанні паўставалі і болей прамыя. На мастацкія дыскусіі накладваліся палітычная сітуацыя, ідэалагічнае разуменне кіно як часткі культуры, мастацтва, якія былі абавязаны служыць дзяржаве і народу, ісці следам за палітычнай воляй улады... У лісце, які быў выкліканы і проста крыўдамі, знявагай кінапубліцыста і пісьменніка, які, як яму здавалася, зрабіў для адлюстравання сучаснай гісторыі досыць шмат, шмат цьмянага і незразумелага... І ўсё ж ліст даволі цікавы і паказальны...

«Дарагія таварышы! — піша Анатолю Сцяпанавічу. — З усведамленнем адказнасці...» Вялюгін быў у неблагіх адносінах з Машэравым, які ўсяго некалькі гадоў як стаў кіраўніком рэспублікі (з 30 сакавіка 1965 года Пётр Міронавіч Машэраў — 14-ы па ліку Першы сакратар ЦК КП Беларусі)... Значыць, мог бы звярнуцца напярмую. Ці ўвогуле паспрабаваў бы напасціцца на асабісты прыём... Чытаем далей: «...пры вельмі ўважлівай дапамозе Цэнтральнага Камітэта і ўраду калектыву творчых працаўнікоў аб'яднання «Летапіс» на студыі «Беларусьфільм» рабіў поўнаметражныя кінастужкі «Кветкі ў снежні» і «Колькі шчасцю год», прысвечаныя святкаванню 50-годдзя БССР і Кампартыі Беларусі. Гледачы сцвярджаюць: атрымаліся фільмы не «событыяныя» (так у арыгінале, па-руску. — К. Л.), якія на працягу цэлага месяца дэманстраваліся ў многіх кінатэатрах Мінска, як ніколі не бывала з беларускай кінадакументалістыкай, і сёння дэманструюцца ў абласных цэнтрах, пасёлках, калгасах рэспублікі...» Што ж, нічога дзіўнага... Кіно ўжо не адно дзесяцігоддзе разглядалася як дзейсны сродак прапагандысцкай работы... Не будзем зараз звяртацца да

выказвання Леніна (ці ўсё ж Луначарскага?) пра «дзяржаўнае значэнне... кіно», тым болей, што ніхто дакладна не ведае, што гаварыў правадыр пралетарыяту пра кінамастацтва...

Чытаем далей ліст А. Вялюгіна: «У шмат якіх гарадах фільмы дэманстраваліся сапраўды пры аншлагу, і, хаця кінапракат рэспублікі атрымаў зусім нязначную колькасць копій, затраты на здымкі 2-х поўнаметражных стужак адразу апраўдаліся. Гэта фактычна ацэнка, дадзена шырокім колам гледачоў. Дарэчы, нават з іншых рэспублік прыязджаюць да нас паглядзець, як рабіць такія фільмы».

І вось дзеля чаго пісаўся ліст!.. «Здавалася б, на студыі пацікавяцца, спытаюць у кінапракатчыкаў, колькі народу праглядзела гэтыя фільмы, а пасля грунтоўна абмяркуюць іх перад тым, як вызначыць ацэночную катэгорыю...» Відавочна, пытанне — у матэрыяльнай адзнацы зробленага, у залежнасці ганарару ад той ці іншай «ацэночнай катэгорыі»... І пасля ўжо — сутыкненне поглядаў, мастацкіх ці нават ідэйна-творчых пазіцый: «...Атрымалася зусім інакш. Сабраўся мастацкі савет «Летапіс», і пачалося шальмаванне работы, якой столькі часу, думак і сэрца аддала група творчых працаўнікоў аб'яднання».

Першым выступіў член мастацкага савета Лысятаў, які заявіў: «Такія зборышчы глядзець нецікава... палітычная траскатня... слабы тэкст...» і г. д.

Таварышы Сарахатунаў, Іванцоў і Пастухоў, даючы высокую ацэнку фільмам, імкнуліся паправіць Лысятава.

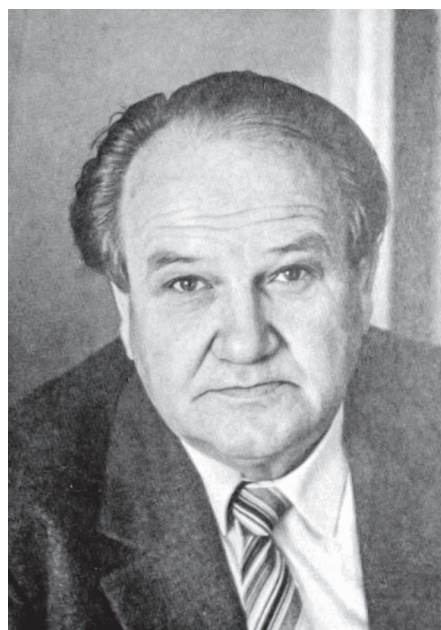

Але член савета С. Міхайлава патрабавала тайнага галасавання: тады, маўляў, гэтыя фільмы атрымаюць самую ніжэйшую катэгорыю... Міхайлава, грукнуўшы дзвярыма, дэманстравыўна пакінула пасяджэнне савета...»

Па праўдзе кажучы, Лысятаў Юрый Васільевіч (1929—1997), рэжысёр і сцэнарыст дакументальнага кіно, меў права, меў падставы як чалавек адукаваны, творчы, у мастацкім плане дзеяздольны, для таго, каб выказацца праўдзіва... Заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі...

З ліста Вялюгіна: «...Па якой катэгорыі ацэньваць істэрыку Міхайлавай і Лысятава?»

Чыста «левая істэрыка», па ленынскім вызначэнні. І самае крыўднае, што

Анатоль Вялюгін.

такім яўна апалітычным выступленнем на студыі не дадзена належнай ацэнкі. Усё гэта невыпадкова.

Фільм «Колькі шчасцю год» атрымаў другую катэгорыю. Гэта, вядома, справа мастацкага савета, калі б не яго, мастацкага савета, беспрынцыповасць: побач з названым фільмам атрымалі такую ж катэгорыю цьмяныя кінастужкі. Шчыра скажам: калі ў будучым зацікавяцца жыццём і важнейшымі падзеямі мінулага года ў Беларусі, то ў першую чаргу звернуцца да кінастужак «Кветкі ў снежні» і «Колькі шчасцю год», і ніколі не звернуцца да «Палявання са старым сабакам» (1-ая катэгорыя) і туманнай «Лясной дарогі» (2-я катэгорыя) рэжысёра Лысятава.

У творчым аб'яднанні «Летапіс», нягледзячы на яго здабыткі, навочна дэманструецца тэндэнцыя спаўзання на дробязную эцюдную тэматыку, якая на ўсе лады захвальваецца мастацкім саветам з авангардысцкай матывіроўкай, быццам цьмяны з вельмі цьмяным і двухсэнсоўным падтэкстам эцюды калі навацыяй, адкрыццём у кінамастацтве. У той жа час вельмі выразна выяўляецца пагарда да твораў, дзе шырока, з ваяўнічай партыйнай публіцыстыкай падаецца ратны і працоўны подзвіг народа...»

Каб вынесці праблемы ўнутранага характару, няхай сабе і значныя па сваёй сутнасці, як кажуць, «наверх», трэба дыстанцыравацца ад асабістага, адкінуць убок уласную крыўду... Творчым людзям, якія плён уласнай працы заўжды лічаць найболей важкім, вартым большых адзнак, зрабіць гэта цяжка. Магчыма, і Анатолю Сцяпанавічу быў у палоне эмоцый, таму і ідэйную выверанасць пакідаў за сваімі фільмамі, не збіраючыся камусьці аддаваць партыйна вывераныя пазіцыі... І ў Вялюгіна не толькі

як кінадраматурга, кінасцэнарыста, але і як пісьменніка вышыні ўжо былі таксама немалыя. Першая паэтычная кніга — «Салют у Мінску» — пабачыла свет у 1947 годзе. Да 1969 года А. Вялюгін выдаў паэтычныя зборнікі «Негарэльская арка», «На подступах», «На зоры займае», «Насцеж», кнігі для дзяцей — «Галубы», «Тры гудкі», «Рыбы нашых рэк», «Дзіцячы сад», «Вада і вуда». У 1963 годзе выйшла асобнай кнігай паэма пра дзіцячыя, юнацкія гады У. І. Леніна — «Вецер з Волгі»...

З ліста А. Вялюгіна ў ЦК КПБ: «Дрэнна, няўважліва вывараецца гадзавы план. Нават планы нашых выдавецтваў, перад тым, як зацвердзіць іх, абмяркуюцца ў інстытутах, установах, на чытацкіх канферэнцыях.

У план жа аб'яднання «Летапіс» часта трапляюць выпадковыя рэчы, малазначныя і па думцы і па зместу свайму. А да канца года яшчэ набіраецца нізка адкідаў, матэрыялу, знятага навырост, і тады, бывае, клеяць з астаткаў так званыя «эцюды». «Эцюды» ўхваляюцца, бо трэба гнаць «вал», выконваць план. Якая ж тут можа быць гаворка аб ідэйнай і мастацкай вартасці і якасці? Чалавек, які ў мастацтве гоніць «вал», сапраўды ўпадабляецца прадмету, «у якогаго отец входящий и мать исходящая». І далей: «У сцэнарным аддзеле аб'яднання амаль няма людзей, якія б ну, не грунтоўна, а хаця б больш-менш ведалі гісторыю, культуру, мову беларускага народа. Сцэнарыі, напісаныя па-беларуску, успрымаюцца з пагардлівай аглядкай і ўважліва не чытаюцца, таму абмяркуюцца яны вельмі павярхоўна».

Хаця хапае і сваіх «шутов гороховых», у вытворчы план усё часцей і часцей уключаюцца сцэнарыі аўтараў, якія маюць вельмі прыблізнае ўражанне аб жыцці, гісторыі, працы нашага народа. Я маю на ўвазе «весенних гонцов», таварышаў, якім усё роўна, дзе зарабляць — Хакасія гэта ці Беларусь.

Каб вынесці праблемы ўнутранага характару, няхай сабе і значныя па сваёй сутнасці, як кажуць, «наверх», трэба дыстанцыравацца ад асабістага, адкінуць убок уласную крыўду... Творчым людзям, якія плён уласнай працы заўжды лічаць найболей важкім, вартым большых адзнак, зрабіць гэта цяжка. Магчыма, і Анатолю Сцяпанавічу быў у палоне эмоцый, таму і ідэйную выверанасць пакідаў за сваімі фільмамі, не збіраючыся камусьці аддаваць партыйна вывераныя пазіцыі... І ў Вялюгіна не толькі як кінадраматурга, кінасцэнарыста, але і як пісьменніка вышыні ўжо былі таксама немалыя.

Іменна з гэтай прычыны на сёння фактычна зрываюцца здымкі запланаванага, вельмі адказнага поўнаметражнага альманаха на тэму «Ленін і Беларусь» — такі патрэбны, наш (падкрэслена аўтарам ліста. — К. Л.) уклад у дакументальную Ленініяну!... Аўтар паэмы «Вецер з Волгі», якая была адзначана прэстыжнай на той час Літаратурнай прэміяй імя Янкі Купалы, канешне ж, лічыў сябе прызнаным мастацкім аўтарытэтам у ленынскай тэме!..

І яшчэ з ліста А. Вялюгіна: «Студыя мае не адну і не дзве тысячы метраў цікавейшага кінамастэрыялу аб будаўніцтве і рабоце Мінскага аўтамабільнага — ад першых палатак і катлаванаў да горада ў горадзе і дасканалых машын, якія цэняцца ва ўсім свеце. Нядаўна краіна адзначыла 25-годдзе з'яўлення, а фільма няма аб ім, на гэты год ён не планавалася нават».

На маю думку, усё гэта — самыя надзённыя пытанні, якія варта абмеркаваць, перагледзець склад сцэнарнага аддзела і мастацкага савета творчага аб'яднання «Летапіс», вызначыўшы часны, партыйны напрамак яго дзейнасці, каб кожны ясна ўсведамляў, дзеля чаго і каго ён працуе».

Такі васьм прасты ліст напісаў добра вядомы беларускі паэт у ЦК КПБ 20 жніўня 1969 года... Чаго ў ім болей — сумленнага жадання навесці парадак у творчым працэсе ці вырашыць свае ўласныя пытанні, а мо і звесці рахункі з калегамі?.. У любым выпадку падтэксту ў гэтым звароце да кіраўніцтва рэспублікі хапае.

Кастусь ЛЕШНІЦА

Хлопчык Бульбінка: фантастычнае і рэальнае

Каб пераканацца, што казка карыстаецца вялікай папулярнасцю ў сучасных аўтараў, дастаткова назваць хоць бы аповесць-казку Леаніда Прокшы (дарэчы, у 1969—1972 гадах галоўнага рэдактара «ЛіМа») «Незвычайныя прыгоды хлопчыка Бульбінка». Выдадзеная ў 1973 годзе «Мастацкай літаратурай», яна адразу, у тым жа 1973-м, пад назвай «Мальчык-Бульбінка» з'явілася і ў такім аўтарытэтным выдавецтве Савецкага Саюза, якім была «Детская литература». Ды і перакладчык яшчэ той — Аляксандр Нячаеў.

Аляксандр Мікалаевіч з'яўляўся вядомым рускім фалькларыстам і пісьменнікам. Збіраў і даследаваў фальклор Беларускага краю, блізкага яму, бо нарадзіўся ў Архангельскай вобласці Расійскай Федэрацыі. Нешта запісаў сам, многае ўзяў ад знакамітага казачніка Мацвея Каргуева. Ды і сам нямала казак напісаў, а яшчэ перакладаў, як украінскім, так і беларускім фальклор, пераствараў па-руску і творы некаторых пісьменнікаў.

Як знаўца-фалькларыст, ён не мог не звярнуць увагу і на аповесць-казку Леаніда Прокшы. Бадай, на гэта паўплывалі дзве прычыны. Першая ў тым, што пры знаёмстве з творам адчуў, наколькі Леанід Януаравіч добра разумее магчымасці гэтага жанру. Другая вынікае з першай. Умее дапасаваць сюжэтныя гады з рэаліямі тагачаснага дня. Хоць час дзеяння і не называецца, па зместце адчуваецца, што ўсё адбывалася ў пасляваенныя дні, калі ў Савецкі Саюз засылалася шмат шпіёнаў. Сярод іх былі і тыя, хто да гэтага супрацоўнічаў з фашыстамі. Выкрывальнікам аднаго з іх па сюжэце і становіцца хлопчык з нечаканым імем Бульбінка.

Персанажа, падобнага яму, у беларускай літаратуры не напаткаеш. У іншых, па-мойму, таксама. Без перабольшвання гэта нацыянальны казачны

характар. Выбар жа герояў, якія адразу палюбіліся б дзецям, як вядома, задача надзіва важная. Іх цікавяць учынкi, справы, сябры, знаёмыя — усё, чым жыве літаратурны персанаж. Аднак на першым плане — адрозненне яго ад іншых герояў. Першае знаёмства з Бульбінкам неспадзяванае.

Узялася бабуля варыць бульбу, папрасіла дзед, каб чыгунок быў паўнютокi, падаць яшчэ адну: «Пад руку ў кашалі трапіла незвычайная бульбінка. Баба хацела яе ўжо абабраць, ды спынілася:

— Дзед, паглядзі, выкапаны хлопчык!

І раптам бульбінка сказала дзіцячым голасам:

— Не распранаі мяне, бабуля. Мне вельмі не хочацца трапляць у чыгунок.

Дзед аж прысеў ад нечаканасці. Рознае ён бачыў на вяку. Нават з мядзведзем сустракаўся ў лесе. Але каб бульбінка загаварыла чалавечым голасам...

— Не дзівіцеся. Я — не простая бульбінка. Я — маленькі зачараваны хлопчык.

Калі персанаж быў знойдзены, астатняе заставалася заўдала пабудаваным сюжэтам, а ён звязаны з тым, што пісьменнік агучыў у самым пачатку твора: «Недзе на Палессі жылі-былі дзед і баба. Хата іх стаяла ў лесе. Дзед быў лесніком, а баба гаспадарыла дома.

Праз лес праходзіла граніца. Яе ахоўвалі пагранічнікі. Дзед, сустраўшы ў лесе чалавека, які заблудзіўся, паказваў яму дарогу проста на... заставу. А там пагранічнікі правяралі, свой гэта чалавек ці чужы».

Будучы яшчэ маладым, ён служыў на граніцы. Пільнасці не пазбавіўся і стаўшы лесніком. Тым больш у неспакойны час, калі вайна пастаянна нагадвае аб сабе. З вайной звязана і ператварэнне звычайнага хлопчыка ў Бульбінку. Яго маці, калі немцы гналі людзей спаліць у гумне, схавалася ў бульбоўніку. Плакала і прыгаворвала: «Лепш бы ты, маё дзіцятка, быў травінка, ці расінка, ці тая самая бульбінка! Тыя б злыдні цябе не кранулі!»

Пачуў гэта стары дуб: «Споўніцца твая воля, бедная маці, будзе твой сын бульбінкай. Перачакае ў зямельцы ён ліхалецце, потым трапіць да добрых людзей, і ажывіць яны яго зноў сардэчнай любоўю і спагадай». Такіх людзей Бульбінка і знайшоў ў асобе дзед і бабы, а паколькі аповесць-казка — прыгодніцкая, адбылося ў яго жыццi нямала цікавага, а то і неверагоднага. Леанід Прокша пастаянна выпрабуе героя абставінамі і нечаканымі сітуацыямі. Шмат дзе даводзіцца пабыць Бульбінку: у вёсцы, спаленай ў гады вайны фашыстамі, у іншых краінах — Італіі, Іспаніі, Францыі. Трапіць і ў Мюнхен, адкуль колішні прыслужнік фашыстаў Альберт трапляе ў Савецкі Саюз. Канешне ж, Бульбінка не пакінуў яго ў спакой. Незаўважна (маленькі ж!) забраўся на купал парашута, на якім той апусціўся на савецкую зямлю.

Гэта ўсё, што трапляе пад паняцце неверагоднае. А ёсць у аповесці-казцы і пра дружбу дзяцей з розных краін. Бульбінка знаёміцца з французам Жанам, італьянцам Марселина, і нават з Чыпалінам, героем казкі Джані Радары «Прыгоды Чыпаліна». Хлопчыкаў аб'ядноўвае тое, што іх маці апынуліся за мяжой не па сваёй волі, а былі вывезены фашыстамі. Тым самым гучанне ў творы набывае антыфашысцкі змест.

Перавыданне «Незвычайных прыгод хлопчыка Бульбінка» знакавае па некалькіх прычынах. Выхадам гэтай кнігі адзначана, хай сабе і запознена, 110-годдзе з дня нараджэння яе аўтара, якое было яшчэ ў красавіку 2022 года. Па-другое, гэтая аповесць-казка — адна з найцікавейшых дасягненняў дзіцячай літаратуры, дзе закрэпаецца і тэма Вялікай Айчыннай вайны.

Не менш важна і тое, на што звярнула ўвагу вядомы крытык Эсфір Гурэвіч, аналізуючы творы

для дзяцей і юнацтва. У кнізе «Детская литература Белоруссии», выдадзенай у 1982 годзе «Детской литературой» яна звярнула ўвагу на тое, што «слаба развіваецца такая ёмістая форма, як аповесць-казка, класічным узорам якой лічыцца «Сярэбраная табакерка» З. Бядулі. Можна назваць, відаць, толькі «Незвычайныя прыгоды хлопчыка Бульбінка» Л. Прокшы і «Краіну Блакітнага Сонца» І. Бурсава. Жанр аповесці-казкі патрабуе больш цеснага, арганічнага ўзаемадзеяння рэалістычнай і казачнай паэтыкі».

Сцвярджаючы так, Эсфір Гурэвіч глядзела далёка наперад. Уяўляла, якім шляхам пойдзе беларуская дзіцячая літаратура, калі самі пісьменнікі «пачнуць звяртацца да жанраў «гібридных», якія ўбіраюць у сябе і паэтычную гаворку, і прозу, і элементы драмы, кіно і тэлемастацтва, ствараючы адчуванне паўнаты ўспрыняцця жыцця». Сёння, як вядома, у такіх відах творчасці працуюць многія аўтары. Аднак гэта ўжо тэма іншай гаворкі, зыходным момантам якой і можа стаць аповесць-казка Леаніда Прокшы «Незвычайныя прыгоды хлопчыка Бульбінка».

Няблага, калі Выдавецкі дом «Звязда» і ў далейшым будзе знаёміць сённяшніх юных чытачоў з найбольш значнымі творамі, якімі некалі захапляліся іх бацькі і дзяды. Аднак лепш выпускаць іх з прадмовамі ці, у крайнім выпадку, з удакладненнямі. Прынамсі, у «Незвычайных прыгодах хлопчыка Бульбінка» дзеткам цяжка зразумець, чаму ў Італіі і Іспаніі ў час, калі адбываецца дзеянне твора, актывізаваліся фашысты.

Алесь ВІШНЕЎСКІ

З каго браць прыклад

Беларусь у гады Вялікай Айчыннай вайны — гэта аб'ект творчай дзейнасці кандадата гістарычных навук Барыса Даўгатовіча. Ваенны па адукацыі, на сённяшні момант падпалкоўнік у адстаўцы, ён служыў у войску нёс на розных пасадах, аддаўшы ёй 34 гады. Быў і першым дырэктарам Музея гісторыі войск Чырванасцяжнай Беларускай ваеннай акругі (цяперашні Дзяржаўны музей ваеннай гісторыі Рэспублікі Беларусь). Але гэта ніколі не перашкаджала даследчыцкай працы. Упершыню выступіў у газеце «Во славу Родины» ў 1957 годзе, а пасля мэтанакіравана, а галоўнае, паспяхова займаўся тым, да чаго паяжала яго душа.

Ёй жа хацелася, каб менавіта белых плям у гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. Найперш праз асэнсаванне біяграфіі тых, хто слаўны дзень Вялікай Перамогі «прыбліжалі як маглі». У гэтым пошуку, як і кожны сапраўдны даследчык, ішоў не праторанымі сцежкамі, а шукаў новае, такое, што прыдакрывала малавядомыя старонкі ўсеагульнага змагання з фашызмам, выводзіла на лёсы людзей, якія заслугоўваюць большай

увагі. Аб гэтым сведчаць яго кнігі «В одном строю — к единой цели» (1985), «Беларусь в годы Великой Отечественной войны (в вопросах и ответах)» (1994), «Твои сыновья, Беларусь!» (2000), «Военачальники — сыны Беларуси на фронтах Великой Отечественной войны» (2003), «Адмиралы земли беларусскай» (2004), «Шли по войне девчата» (2015), «Летчики-белорусы — асы первой мировой и Великой Отечественной войн»

(2019) і іншыя, а таксама напісаныя ў суаўтарстве. Усяго 42. І вось новая — «На вершине славы».

Значнасць яе — ужо тое, што выйшла ў серыі «История для школьников», якая існуе з 2012 года. Каля вытокаў гэтай патрыятычнай бібліятэчкі стаяла выдавецтва «Беларуская энцыклапедыя» імя Петруся Броўкі, а цяпер эстафету пераняла «Беларусь». Падобныя кнігі вельмі неабходны падрастаючаму пакаленню. Асабліва як гэтая, адрасаваная сярэдняму і старэйшаму школьнаму ўзросту — калі юнакам і дзяўчатам важна вызначыцца з жыццёвымі ідэаламі, а гэтаму добра спрыяе кніга Барыса Даўгатовіча.

Матэрыялы, хоць і лаканічныя, па напоўненасці звесткамі яны носіць энцыклапедычны характар. Істотна і тое, што апынуліся пад адной вокладкай. Безумоўна, біяграфіі некаторых персанажаў (Барыс Даўгатовіч выступае першаадкрывальнікам асобных з іх) можна знайсці і ў іншых выданнях. Сёе-тое ёсць у інтэрнэце, ды тут трэба нямала палазіць. А ў гэтым выданні гартай старонкі і атрымлівай неабходную інфармацыю.

Найперш, як сведчыць падзаглавак выдання, прапануюцца жыццёпісы самых ушанаваных — «Женщины — Герои Советского Союза — на фронтах Великой Отечественной войны». Але ў поле

зрок даследчыка трапілі не толькі яны. Згадвае аўтар, напрыклад, і пра чатырох жанчын, узнагароджаных ордэнам Славы I, II і III ступеняў. Праўда, падрабязней раскажаецца толькі пра Ніну Пятрову. Аднак гэта вытлумачальна. Хутчэй за ўсё, неабходных звестак у Барыса Даўгатовіча пад рукой не было. Ды і не трэба забываць, што па зместце кнігі інфармацыйная. Аднак у параўнанні з папярэднім раздзелам наступны — «Награждены медалью имени Флоренс Найтингейл» — больш вычарпальны. Шэсць медыцынскіх сясцёр удастоены ўзнагароды імя нацыянальнай гераніі Англіі, першай сястры міласэрнасці і грамадскага дзеяча, якая сваё жыццё прысвяціла выратаванню раненых і хворых: Марыя Гарачук, Соф'я Голухава, Соф'я Кунцэвіч, Яўгенія Шаўчэнка, Зінаіда Тусналобава-Марчанка, Кацярына Сірэнка.

Адметнасць кнігі і ў тым, што яна багата ілюстравана патрэтамі тых, пра каго раскажаецца. Змешчаны і выявы сюжэтных карцін. Прадстаўлены таксама выяўленчыя, музычныя творы, прысвечаныя Вялікай Айчыннай вайне. У асобных матэрыялах апавядаецца, у якіх мастацкіх творах яны ўваблены ці называюцца кінастужкі, дзе знайшлася ім месцамі. Ёсць і здымкі ваннах часоў.

Віктар ЗУШЧЫК

У Баранавіцкім краязнаўчым музеі працуе персанальная выстаўка «Дар, прызначаны лёсам» былога дырэктара музея Станіслава Шчарбакова. Адкрыццё прымержавалі да дня яго нараджэння. Прадстаўлена больш за 30 жывапісных работ. Гэта акварэлі з немудрагелістымі беларускімі пейзажамі. Сціплыя, стрыманыя, прасякнутыя мінорным настроем, без кідкіх дэталей і залішне яркіх фарбаў, яны прывабліваюць сціскай пяшчотай, задуменнасцю, чароўнай прастатой і нечым надзвычай бліскім і родным.

Станіслаў Шчарбакоў.

Падзвіжнік і летапісец

Свой абавязак і сваё прызначэнне Станіслаў Шчарбакоў бачыў у тым, каб максімальна захаваць і перадаць наступным пакаленням гісторыю роднага горада і яго ваколіц. Таму прысвяціў велічэзны адрэзак жыцця стараннаму збіранню фактаў, прадметаў, сведчанняў, звязаных з гісторыяй Баранавічаў. Вынікам гэтай сапраўды тытанічнай працы сталі 96 артыкулаў у кнігах і часопісах, 26 грунтоўных артыкулаў у даведніках, энцыклапедыях і гістарычных кнігах, шасці ўласных выдадзеных і адной падрыхтаванай да друку кнігі пра Баранавічы. Ён імкнуўся ўзрасціць, выхаваць кагорту сапраўдных краязнаўцаў, аддаючы гэтаму шмат часу і душэўных сіл. І такое настаўніцтва дало плён.

Станіслаў Аляксандравіч быў чалавекам надзвычай рознабаковым і творчым. Пісаў навукова-папулярныя артыкулы і кнігі. Захапляўся нумізматкай. Шмат часу і намаганняў прысвяціў археалогіі. Займаўся жывапісам і графікай. Не ў аднаго дзясятка гараджан вісяць дома яго акварэлі. Карціны ён проста дарыў. Неяк саромеўся прадаваць. А калі па просьбах навуковых супрацоўнікаў нешта і вывешваў на выстаўку-продаж, то цэны заўсёды ставіў самыя мінімальныя. Вось такія яны — інтэлігентны-бяссрэбранікі.

жыў, стаў частым наведвальнікам мясцовага музея, вывучаў матэрыялы з яго бібліятэкі. Пасля заканчэння сярэдняй школы два гады працаваў у паравозным дэпо станцыі Баранавічы. У 1960 годзе, ажыццяўляючы дзіцячую мару, паступіў на судакіраўнічае аддзяленне Рыжскага мараканднага вучылішча. Навучаўся ў Рызе, наведваў вярхоўную студыю малявання пры Латвійскай акадэміі мастацтваў, знаёміўся з гарадскімі музеямі, падчас плавання на баркенціне «Капэла», вучэбным судне РМВ і судах Латвійскага марскога парадства пабываў у шэрагу партоў Латвіі, Літвы, Эстоніі, Расіі, Германіі, Бельгіі, Галандыі, Швецыі, пазнаёміўся з некаторымі музеямі Ленінграда, Гаагі, Антверпена і Ратэрдама. Увосень 1963 года Станіславу давялося адмовіцца ад сваёй мары і ад атрыманай прафесіі. Гэта здарылася ў Швецыі, у невялікім партовым гарадку Арнсвольдсвік. Пры адыходзе судна ад прычала яму разрабіла руку якарным ланцугом. Савецкага марака адразу адправілі ў бальніцу і праперыравалі. Праз некалькі дзён высветлілася, што пачалася гангрэна. На кансіліуме шведскія ўрачы вырашылі пачакаць з другой аперацыяй. Яны хацелі захаваць руку, бо рускі марака — мастак. Зараз ужо вядомы вынікі гэтага змагання: руку прыйшлося ампутаваць. Праз нейкі час яго накіравалі ў бальніцу ў горад Харнёсанд, дзе зрабілі навейшы пратэз і навучылі ім карыстацца. Развітаўшыся з марай пра марскія паходы і далёкія краіны, Станіслаў Шчарбакоў, тым не менш, быў поўны планаў на будучыню. Пасля вяртання дамоў вырашыў вывучаць гісторыю мастацтва і зрабіць гэта сваім прызначэннем.

У 1964—1966 гадах Станіслаў Шчарбакоў вучыўся ў Краснадарскім мастацкім вучылішчы Левай рукой мог не толькі пісаць, але і маляваць. Адтуль пайшоў у акадэмічны адпачынак, каб падрыхтавацца да ўступных экзаменаў у Мастацкі інстытут імя І. Я. Рэпіна ў Ленінградзе. У 1967 годзе, не прайшоўшы туды па конкурсе, паступіў на гістарычны факультэт Краснадарскага педінстытута, у хуткім часе пераўтвораўнага ў Кубанскі дзяржаўны ўніверсітэт. А там новая справа — археалогія — навука энтузіястаў. Экспедыцыі, раскопкі... Шматмесячнае знаходжанне ў палявых умовах, выпрабаванні сонцам, ветрам і дажджом, холадам... У 1968 годзе Станіслаў Шчарбакоў удзельнічаў у раскопках старажытнага паселішча меотаў, далёкіх продкаў сённяшніх адыйцаў. Экспедыцыя пабудзіла маладога даследчыка выкарыстаць каштоўныя знаходкі ў якасці матэрыялу для курсавой работы.

Верагодна, менавіта гэты час і прадвызначыў увес наступныя жыццёвы шлях педантычнага гісторыка, археолага і краязнаўцы. Закончыўшы КДУ ў 1972 годзе, Станіслаў Шчарбакоў

вярнуўся ў Баранавічы і ўладкаваўся на працу ў краязнаўчы музей, дзе ў той час стваралася новая экспазіцыя. Працуючы навуковым супрацоўнікам-экспазіцыянерам, напісаў тэматыка-экспазіцыйныя планы большай часткі аддзелаў музея. Той, хто знаёмы з музейнай справай і прыяцямі стварэння экспазіцыі, можа ў поўнай меры ацаніць вялікі аб'ём работы, якая патрабуецца пры стварэнні

самабытнай спадчыны Беларусі ў свеце. Былі падпісаны пагадненні аб супрацоўніцтве з пасольствамі Кітая, Чэхіі, Індыі, Германіі, Японіі. У 2000 годзе ў нашай краіне выйшла кніга з серыі «Памяць». Раздзел «Гісторыка-дакументальная хроніка, г. Баранавічы і Баранавіцкі раён» належыць пяру Станіслава Шчарбакова. Калектыў музея і яго дырэктар нямаю папрацавалі дзеля таго, каб у 2003 годзе атрымаць ганаровы дыплом Брэсцкага аблвыканкама «Найлепшы музей».

На пасадзе дырэктара краязнаўчага музея Станіслаў Аляксандравіч Шчарбакоў знаходзіўся да жніўня 2006 года. На пенсіі ён і не збіраўся пакідаць справу ўсяго свайго жыцця. З яшчэ большым энтузіязмам працаваў над захаваннем усяго, што звязана з гісторыяй горада. Ствараў кнігі «Баранавічы ў паштоўках і фотаздымках» (2009),

«Баранавічы: вуліцы і завулки горада ў мінулым і сёння, 1884—2014 гады» (2016), «Баранавічы на картах, планах, схемах, у назвах вуліц і завулкаў, 1871—2006 гг.». Апошнюю дапісаў і карэктываваў практычна да канца жыцця.

У ацэнцы маштабу асобы баранавіцкага краязнаўцы хацелася б спаслацца на думку протадыякана, кандыдата багаслоўя, клірыка Свята-Пакроўскага

Фрагмент тэматычнай экспазіцыі.

падобнага праекта. Акрамя гэтага, прымаў актыўны ўдзел у стварэнні некалькіх грамадскіх музеяў у навукальных установах горада, пісаў артыкулы пра мясцовую гісторыю, выступаў з лекцыямі па краязнаўстве перад калектывамі многіх гарадскіх прадпрыемстваў.

З 1981 да 1985 года працаваў экскурсаводам і кіраўніком курсаў у Баранавіцкім бюро падарожжаў і экскурсій.

У 1985-м яму прапанавалі ўзначаліць краязнаўчы музей. Новая пасада патрабавала максімальнай аддачы сіл. Пачынаецца капітальны рамонт будынка музея, што ва ўмовах перабудовы, недастатковага фінансавання і дыфіцыту матэрыялаў было задачай не з лёгкіх. Паралельна з рамонтам ішло стварэнне пашыранай і абноўленай экспазіцыі. Музей працягваў працаваць, знаходзячы новыя формы папулярнага гісторыі і культуры роднага краю. Праводзіліся мастацкія і тэматычныя экспазіцыі ў выставачай зале, якая функцыянуе ў горадзе з 1984 года. Афармляліся перасоўныя выстаўкі. Яны экспанаваліся ў кінатэатрах, клубах, школах і гарадскім парку.

Нарэшце ў 1994—1995 гадах расчыніла дзверы абноўленая экспазіцыя — і музей запрацаваў на поўную сілу. У гэты перыяд установа пачала наладжваць сяброўскія кантакты з пасольствамі іншых краін з мэтай умацавання культурных сувязей і папулярнага

храма Андрэя Гарбунова, выказаную ў яго артыкуле да 80-гадовага юбілею Станіслава Аляксандравіча: «Мельзі мелка, і будзе масло», — гаворыць прамудры Саламон. У любой справе абавязковай умовай поспеху з'яўляецца нераўнадушша, энтузіязм і матывацыя. Людзі, якія валодаюць гэтымі якасцямі, не толькі прыносяць плён, сваіх спраў, але і абуджаюць інтарэс і старанне ў тых, хто ўступае з імі ў зносіны». Дарэчы, матэрыял называўся «С. А. Шчарбакоў — жывая легенда». І заключным акордам гэтага артыкула стала тлумачэнне аўтарам такой назвы: «Шматлікія літаратурныя і краязнаўчы працы, нястомны клопат пра папулярнага гісторыі горада і раёна дазваляюць гаварыць пра С. А. Шчарбакова як пра падзвіжніка ў справе захавання памяці даўніны і жывой легендзе горада Баранавічы». Думаецца, што гэтую думку падзяляюць і сотні гараджан, якія непасрэдна ці апасродкавана ведалі Станіслава Аляксандравіча.

Ён пайшоў з жыцця амаль год назад, 24 красавіка. Было б выдатна, калі б да гадавіны смерці з'явілася памятная шыльда на доме, дзе жыў наш слаўны зямляк. А яшчэ большым прызнаннем і данінай памяці стала б з'яўленне вуліцы з імем Шчарбакова.

Вольга ЖЫГАР

Фотаздымкі дасланы аўтарам

Акварэлі Станіслава Шчарбакова.

Нарадзіўся Станіслаў Аляксандравіч Шчарбакоў 21 лютага 1940 года ў Растоўскай вобласці на станцыі Цаліна. Калі яму было 6 гадоў, бацькі пераехалі ў Беларусь. Спачатку жылі ў Калінкавічах, а з 1954 года — у Баранавічах. Навучаўся ў 42-й чыгуначнай школе. Зацікавіўшыся гісторыяй горада, у якім

Дамавік з электрагітарай?

На сталічную сцэну вярнуўся, без перабольшання, адзін з найважнейшых твораў у гісторыі беларускага драматычнага мастацтва — у Новым драмтэатры адбылася прэм'ера спектакля «Прымакі» паводле аднайменнага сцэнічнага жарту Янкі Купалы. Пастаноўшчыкам стракатай фолк-рок-камедыі выступіў малады творца Арцём Пінчук, які зарэкамендаваў сябе як таленавіты рэжысёр спектаклямі «Лялечны дом» (Г. Ібсен), «Лялька. Фікус. Крама» (Я. Пуліновіч) і «Дзень» (С. Мрожак). Паглядзім жа, ці атрымалася ў аўтараў пастаноўкі знайсці шлях да сэрца глядача і што новага старая п'еса можа сказаць пра нас сённяшніх?

Забыты скарб

Напісаная класікам нацыянальнай літаратуры Янкам Купалам яшчэ ў 1913 годзе, камедыя «Прымакі» часцяком незаслужана застаецца ў цяні больш вядомых суседкаў па жанры — завершанай годам раней «Паўлінкі» ўсё таго ж Купалы і «Пінскай шляхты» Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча. Асмелімся сцвярджаць, аднак, што гэты сціплы на першы погляд «сцэнічны жарт у адной дзеі» (паводле аўтарскага вызначэння) варты нашмат большай увагі, бо займае не менш значнае месца ў гісторыі беларускай драматургіі, а ў нечым нават і апырэджае прыведзеныя творы. Нездарма да гэтай пары «Прымакі» не сыходзяць з афіш тэатральных устаноў па ўсёй краіне (ад сціпых месцічковых вар'этаў да паважаных тэатраў абласнога ды рэспубліканскага значэння).

За апошнія два з лішкам дзесяцігоддзі п'еса перажыла не адну рэінкарнацыю. Сярод найбольш яркіх можна назваць пастаноўкі 2007 года ў Брэсцкім акадэмічным тэатры драмы (рэж. Валянціна Янавец) і Гродзенскім абласным драматычным тэатры (рэж. Аляксандр Гарцуеў), прымеркаваныя да 125-годдзя Песняра. Ставілі п'есу і ў Слоніўскім драматычным тэатры (рэж. Віктар Бутакоў, 2002), і ў Мазырскім драматычным тэатры імя І. Мележа (рэж. Раман Цыркін, 2017), і зусім нядаўна — у Магілёўскім абласным драматычным тэатры (рэж. Таццяна Пацай, 2022), асабліва ж даспадобы твор прыйшоўся, што паказальна, рознага кшталту самадзейным калектывам. Разам з тым жыхарам сталіцы на пастаноўкі не шчасціла: больш чым за дваццаць гадоў мінскія тэатралы ўбачылі ад сілы пару версій «Прымакоў» — і тыя на гастролях.

Трэба прызнаць, аднак, што тэатральны ландшафт сучаснага Мінска многім абавязаны п'есе. Так, атрымаўшы сваё першае ўвасабленне ў 1936 годзе намаганнямі трупы Беларускага другога дзяржаўнага тэатра (сёння Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя Якуба Коласа ў Віцебску), аднаактовы сцэнічны жарт праз восем гадоў быў пераўвасоблены ў томскай эвакуацыі ўжо калектывам Беларускага першага дзяржаўнага тэатра (сёння Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы). Побач са згаданай вышэй «Паўлінкай» відовішча ўвайшло ў праграму «Вечара беларускіх вадзівіляў». У такой спайцы «Прымакі» не заўсёды пачуваліся арганічна, таму праз некалькі гадоў паказаў канчаткова саступілі сваё месца ў рэпертуары знакамітай папярэдніцы.

Уласна кажучы, як многія з чытачоў, напэўна, ведаюць, менавіта папярэдніцы (то-бок «Паўлінцы»)

было на канавана стаць візітоўкай Купалаўскага і на доўгія дзесяцігоддзі наперад — аж да самага сённяшняга дня — зрабіцца гваздом яго тэатральнай праграмы. Тады як пра «Прымакоў» чамусьці папросту... забылі. Прынамсі, у Мінску. Прынамсі, на колькі гадоў... Нарэшце аддаць належнае ўнікальнаму матэрыялу адважыліся ў Новым драматычным тэатры, і атрымалася вельмі няблага.

Далоў сцены!

Тое, што выбар тэксту для інсцэніроўкі выпаў менавіта на «Прымакоў» Янкі Купалы, — не проста збег абставін. Перш за ўсё, перад намі густоўна напісаны тэкст, кожны радок якога сочыцца характаром, а кожнае слоўка ёсць ні больш ні менш сапраўднае чараўніцтва. Але куды важней, што ён ідэальна кладзецца на рэпертуарную палітыку Новага драматычнага, выяўляючы тыя, з дазволу сказаць, народніцкі дух і непасрэднасць, якімі чапляюць тутэйшыя спектаклі, калі задумацца, ажно з часоў эксперыментальнай «Дзе-Я?».

У новай пастаноўцы артысты пайшлі яшчэ далей і выплюхнулі неўтаймоўную стыхію п'есы наўпрост на галовы глядачоў, канчаткова разбурыўшы ўяўную сцяну паміж імі і сцэнай. Акцёры зусім не саромеюцца глядзець у вочы глядачам, не баяцца авансцэны і разпораз спускаюцца з падмосткаў, тым ці іншым чынам

Сцэна са спектакля.

кантактуючы з наведвальнікамі. Хто б што ні казаў, але магчымасць пакрыццё галавой падчас відовішча прыемна разбаўляе прагляд дый прымушае не ослабляць увагу. Тым больш што п'еса сама спрыяе разбурэнню нябачных меж: узяць хаця б удала падкрэслены на сцэне дасціпны аўтарскі жарт пра павуцінне ў трох кутах замест прывычных чатырох.

Непрывычныя куцы (са «Страшным Судом» у адным з іх) сустракаюць сяляніна Максіма Кутаса (Аляксандр Вергуноў або Ігар Мікалаеў) у хаце кумы Даміцэлі (Таццяна Жданава або Святлана Гусарава), дзе мужчына апынаецца пасля начной папойкі. Тым часам недзе ў іншай хаце муж Даміцэлі Трахім Сініца (Сяргей Шырочын або Валерыя Глазкоў) прычынаецца на ложку Паланеі (Нагалая Капітонава або Людміла Баталава), жонкі яго сябра Максіма Кутаса. Высвятляецца, што за дзень да гэтага, паспрачаўшыся на п'яную галаву, чья жонка горшая, мужчыны вырашылі памяншаць «прымакі». Далікатная акалічнасць ускладняецца тым, што дзеці не барак — Мацейка (Эдуард Вайніловіч або Багдан Карташоў) і Кацярынка (Ксенія Вайніловіч або Анастасія Аляксева) — кахаюць адно аднаго, а пад канец вырашаюць заручыцца.

Аляксандр Вергуноў у ролі Максіма Кутаса.

Ксенія Вайніловіч у вопіцы Кацярынкі.

Хоць кароткаму тэксту п'есы на шляху да глядача і пашчасціла пазбегнуць значных скарачэнняў, сякія-такія праўкі ў яго, натуральна, уносіліся. Адным з вынікаў падобнай нюанснай (вельмі, трэба адзначыць, акуратнай) рэдактуры стала пашырэнне камічных сцэн, а таксама павелічэнне іх колькасці. (А часам звычайна, здавалася б, рэплікі становяцца смешнымі дзякуючы адной удалай паўзе, зымправізаванай акцёрам.)

Рок-дамавік Сяргей Сумін.

Да таго ж асабліва пікантнае гучанне ў новай рэдактуры набыла алькоўная тэма. Ад пурытанскага жадання папракнуць аўтараў у адсутнасці дзе-нідзе пачуцця меры спыняе разуменне, што ўсе падобныя праўкі, пэўна, толькі пайшлі на карысць фінальнаму рэзультату. У рэшце рэшт нічога, што супярэчыла б маральна-этычным нормам, у спектаклі не адбываецца.

Гітара — напатагоў!

Аповед шчодрэ прыпраўлены народнымі прыпеўкамі ды песнямі. Стваральнікі найноўшай пастаноўкі хваляцца, што не выкінулі ніводнага куплеціка, хоць звычайна драматычныя тэатры абыходзяць ноты за кіламетр. Гэткае рашэнне рэжысёра Арцёма Пінчука, за чымі плячыма не самы маленькі пеўчы досвед, дазволіла стварыць напалову музычны спектакль, галоўныя вакальныя нумары ў якім належаць Мацейку і Кацярынцы (працу Эдуарда і Ксеніі Вайніловічаў хацелася б вылучыць тут асобна). Уся ж акампаніятарская нагрузка лягла на плечы гукарэжысёра Сяргея Суміна. Чарговае новаўвядзенне «Прымакоў» у НДТ — гукарэжысёр на сцэне... у вобразе... Дамавіка... Узброены электрагітарай, маўклівы дамавічок трапна каменціруе падзеі кароткімі музычнымі фразамі, звычайна дамагаючыся камічнага эфекту.

Напісаная кампазітарам Леанідам Бяляевым партытура пасуе агульнай «кірмашовай» танальнасці гісторыі. Разам з тым танцавальна-песенныя нумары (за харэаграфію адказвала Ксенія Вайніловіч) задаюць даволі жвавы рытм, які не спадае амаль да самага канца, не даючы засумаваць ні на секунду. Усё названа ў суме стварае ўражанне народнага балагану альбо кірмашовага відовішча. Варта ж артыстам увайсці ў стос, і ты перастаеш заўважаць час, а той амаль «вясельны» кураж, што дэманструюць выканаўцы, заражае.

Бернард ЗАТЫЛКІН
Фота Аляксея МОЛЧАНА

З настальгіяй па песні

На сцэне Беларускага акадэмічнага музычна-га тэатра перыядычна праходзяць канцэрты, прымеркаваныя да розных святочных дат. Але фармат канцэрта, які адбыўся тут 8 красавіка, можна назваць эксклюзіўным: гэта быў творчы вечар народнага артыста Беларусі кампазітара Эдуарда Ханка. Аўтарам ідэі імпрэзы з'яўляецца мастацкі кіраўнік тэатра Адам Мурзіч.

Зразумела, што праграма цалкам складалася з песень кампазітара, якія многія дзесяцігоддзі ва ўсіх на слыху. З яго твораў фарміраваўся рэпертуар нашых славурых ВІА «Верасы», «Сябры», «Песняры», і многія з тых песень прагучалі на творчым вечары ў выкананні салістаў тэатра. Вёў канцэрт сам Эдуард Ханок, сумяшчаючы ў сваёй асобе і вядучага, і канферансье, і выканаўца.

Нават першы нумар праграмы — песню «Брэст» — Эдуард Сямёнавіч выканаў сам. Цікава, што ён напісаў і вершы да яе. Ніхто, акрамя аўтара, гэту песню не спявае, бо яна спавядальная: «*Давно покинул город свой, // Живу то в Минске, то в Москве. // Но до сих пор порой ночной // Тот тихий город снится мне...*» Вядома, што ў Брэсце прайшло дзяцінства і юнацтва кампазітара, і ўсесаюзную вядомасць ён набыў, калі жыў там. У брэсцкім гарадскім садзе ў Эдуарда Ханка ёсць нават імянная лаўка з памятнай таблічкай, на якой выгравіраваны радкі з яго найбольш вядомай песні на вершы Анатоля Папярэчнага: «*Как дорог край березовый в малиновой заре*».

Наталля Дзяменцьева і Уладзіслаў Даніловіч.

Падчас канцэрта кампазітар расказаў гісторыю стварэння гэтага хіта: «Песню «Малиновка» я напісаў у 1976 годзе і меркаваў, што яе запіша Яак Ёала, але ён адмовіўся. І я аддаў яе музыкантам рэстарана брэсцкай гасцініцы «Беларусь», якая знаходзілася насупраць майго дома. Яна адразу стала надзвычай папулярнай, і тамтэйшыя музыканты некалькі гадоў добра зараблялі на ёй. Але аднойчы ў гэтай гасцініцы пасяліліся ўдзельнікі ансамбля «Верасы», якія гастралі вальсы па Брэсцкай вобласці. Тады яны і пачулі «Малиновку». Васіль Раінчык запісаў яе на магнітафон, і неўзабаве ансамбль стварыў сваю версію кампазіцыі, дабавіўшы свістульку замест саксафона. Так і ўзнік усенародны хіт, які ўвайшоў у тэлефестываль «Песня-80»». А на творчым вечары кампазітара гэты хіт гучаў у выкананні салістаў тэатра Лесі Лют і Яўгена Ермакова.

У тэлефестывалі «Песня-81» у выкананні «Верасоў» паўстаў яшчэ адзін шлягер Эдуарда Ханка на словы Ігара Шаферана — «Я у бабушки живу». На сцэне Музычнага тэатра яе выканаў юны артыст Радзівон Смірноў. Наступны тэлефестываль «Песня-82» быў таксама пераможным — на ім «Верасы» выконвалі «Завіруху» на словы Генадзя Бураўкіна. У канцэрте песню пранікнёна праспявалі салісты тэатра Наталля Чабёлка і Мікалай Русецкі. І чацвёртая песня з рэпертуару «Верасоў» — «Счастливый случай» на вершы Ларысы Рубальскай, якая выйшла ў фінал «Песни-88», — прагучала ў яркім выкананні Вольгі Жалезкай і Сяргея Спруца.

Зразумела, салісты з акадэмічным вакалам спяваюць не так, як удзельнікі ВІА. Акрамя таго, сёння немагчыма выканаць песню такім чынам, як яе выконвалі паўстагоддзі таму. Але пры гэтым усе творы з канцэртнай праграмы захавалі свае танальнасць, тэмп і інтанацыйны строй — у адпаведнасці з прапанаваным Эдуардам Ханком фанарам (так званай мінусоўкай). Публіка вельмі цёпла прымала нумары ў суправаджэнні канцэртмайстра Таццяны Панасюк (на жаль, іх было толькі тры). Своеасаблівае ансамблевае гучанне многім песням надаваў бэк-вакал (жаночы, мужчынскі і змешаны) пад кіраўніцтвам Ігара Баканава. А музычным кіраўніком усёй праграмы выступіла вопытная хормайстар Святлана Пятрова. У цэлым усе ўдзельнікі канцэрта вызначаліся музычнай і выканальніцкай культурай і нейкім няўлоўным чынам узбуджалі ў гледачоў

старэйшага пакалення настальгічныя ноткі па песнях іх дзяцінства і юнацтва. Але і моладзі ў зале было даволі шмат, і яны класіку савецкай эстрады ў сучасным выкананні ўспрымалі па-свойму.

З рэпертуару ВІА «Сябры» ў канцэрте прагучала таксама чатыры нумары. Песня «Жар-птушка» на словы Генадзя Бураўкіна — у выкананні Наталлі Дзяменцьевай і Уладзіслава Даніловіча; «А я лягу-прылягу» на словы Ніла Гілевіча — у выкананні Сяргея Спруца. Песню «Салавей спявае» на вершы Уладзіміра Карызны ў ігравой манеры выканаў Уладзімір Свібовіч разам з жаночым бэк-вакалам. А твор патрыятычнага гучання «Два полі» на вершы Анатоля Вярцінскага выканала вакальнае трыа ў складзе Яўгена Ермакова, Мікалая Русецкага і Уладзіміра Свібовіча.

З рэпертуару «Песняроў» выбралі толькі адну песню — «Ты моя надежда, ты моя отрада...» на словы Віктара Бокава, якая была напісана для музычнага мастацкага фільма «Ясь і Яніна», знятага на кінастудыі «Беларусьфільм» у 1974 годзе. У ім удзельнікі ансамбля не толькі спявалі, але і выступалі ў якасці актёраў. У канцэрте названую песню выканаў саліст тэатра Шамхал Хачатуран. А гледачы ў гэты момант бачылі на задніку кадры з фільма і пазнавалі зусім яшчэ маладых «Песняроў». І так было практычна з кожным нумарам: салісты спяваюць тую ці іншую песню, а гледачы бачаць на задніку яе першага выканаўцу.

У заключэнне размовы аб першых беларускіх выканаўцах песень Эдуарда Ханка коратка прывядзем яго расповед пра гісторыю твора «Здравствуй, чужая мілая» на словы Леаніда Татаранкі. Кампазітар напісаў яго ў канцы 1960-х гадоў і прапанаваў выканаць вельмі папулярнаму на той час Валерыю Абадзінскому. Той спачатку схпіўся за ідэю, але хутка патух. І песня праляжала ў стане 25 гадоў, пакуль не трапіла да Аляксандра Саладучы, якому ўдалося пабудаваць на ёй сваю кар'еру. На творчым вечары яе выканаў вядучы саліст тэатра Віктар Цыркуновіч.

Зразумела, у праграму ўвайшлі песні, першымі выканаўцамі якіх былі расійскія спевакі і ВІА. Не будзем іх пералічваць, а спынімся на тых дзвюх песнях кампазітара, якія былі ў рэпертуары Алы Пугачовай. «Песенку первоклассника» («То ли еще будет...») на словы Ігара Шаферана Эдуард Сямёнавіч прапанаваў ёй у 1976 годзе. Спявачка ўзяла, але нічога пэўнага не адказала, а выканала толькі ў 1978 годзе, калі яе дачка пайшла ў першы клас. У нашым канцэрте гэтая жартоўная песня прагучала ў яркім выкананні юнага артыста Радзівона Смірнова ў суправаджэнні мужчынскага бэк-вакала.

Гледачы з цікавасцю слухалі аповед кампазітара і аб другой яго песні з рэпертуару Алы Пугачовай — «Журавлик» («Ты возьми меня с собой...») на словы Ільі Рэзніка, якая разам з першай складае пэўны дыптых. Першапачаткова гэта была кампазіцыя з фільма «Зелёные фрегаты», знятага на кінастудыі «Беларусьфільм»

Эдуард Ханок.

(па нейкай прычыне ў канчатковую рэдакцыю фільма не ўвайшла). Кампазіцыя была напісана ў рытме вальса, але Ала Пугачова зрабіла новую аранжыроўку, памяняла рытм, і замест вальсавай кампазіцыі атрымалася сучасная рытмічная песня. На творчым вечары яе выканала прыма Музычнага тэатра Маргарыта Александровіч.

Нельга не спыніцца яшчэ на адной песні кампазітара, першым выканаўцам якой быў Эдуард Хіль. Менавіта гэтай песняй у выкананні саліста нашага тэатра Уладзіслава Даніловіча заканчваўся канцэрт, але ў творчай кар'еры Эдуарда Ханка яна была першай вялікай удачай. Гаворка ідзе пра «Зиму» («У леса на опушке...») на словы Сяргея Астравога. Спачатку «Зіма» прагучала ў радыёперадачы «С добрым утром», але слухачоў чамусьці не зачэпіла. Магчыма, кампазітар перамудрыў з класічнай аранжыроўкай. І толькі пасля таго, як Эдуард Хіль зрабіў эстрадную аранжыроўку і выканаў гэтую песню на «Голубом огоньке» 30 снежня 1970 года, яна адразу стала ўсесаюзным шлягерам і ўвайшла ў фінал тэлефестывалю «Песня-71».

Але самай любімай на сёння кампазітар лічыць песню «Самурай» на словы Ларысы Рубальскай, напісаную ў канцы 1990-х гадоў. Яна не раскручана спевакамі, Эдуард Ханок заўсёды выконвае яе сам, і заўсёды зала слухае яе стоячы. Так было і на яго творчым вечары.

У музычным тэатры лічаць, што гэты праект не павінен застацца аднаразовым. З ім можна вязджаць у гарады Беларусі і нават за яе межы. У прыватнасці, ужо ёсць дамоўленасць на паказ гэтага канцэрта 15 чэрвеня на сцэне Тульскага тэатра драмы. Мяркуецца таксама зрабіць уласныя аркестроўкі, каб удзельнікам праекта стаў аркестр тэатра ці інструментальны ансамбль, які б разам з салістамі размяшчаўся на сцэне.

Зоя МАТУСЕВІЧ
Фота Сяргея ЧЫГІРА

Насустрэч прэм'ерам і адкрыццям

XX Усерасійскі фестываль-конкурс сучаснай музыкі для рускага нацыянальнага аркестра «Музыка Расіі» праходзіць з 2 да 6 красавіка ў Маскве пры падтрымцы Міністэрства культуры Расійскай Федэрацыі. Нашу краіну на свяце прадстаўляў заслужаны калектыў Рэспублікі Беларусь аркестр народных інструментаў імя народнага артыста Беларусі Л. Л. Іванова Магілёўскай абласной філармоніі (мастацкі кіраўнік і галоўны дырыжор — Дзяніс Чарта). Канцэрт аркестра з поспехам прайшоў 6 красавіка на сцэне Расійскай акадэміі музыкі імя Гнесіных.

Ідэя правядзення фестывалю ўзнікла дзякуючы прафесару кафедры аркестравага дырыжыравання акадэміі кампазітару Уладзіміру Бяляеву. Першы фест прайшоў у маі 2002 года. Да сёння яго галоўная місія — кансалідацыя творчых сіл кампазітараў і дырыжораў з мэтай раскрыцця ўнікальных магчымасцей рускага народнага аркестра, стварэнне новай музыкі для рускіх нацыя-

нальных аркестраў. Гэтыя задачы дапамагае вырашаць Цэнтр сучаснай музыкі для рускага народнага аркестра, створаны адначасова з фестывалем. Пра дзейнасць установы з энтузіязмам распавядае мастацкі кіраўнік фестывалю «Музыка Расіі», мастацкі кіраўнік і дырыжор Рускага народнага аркестра «Душа Расіі», прафесар кафедры аркестравага дырыжыравання Расійскай акадэміі музыкі імя Гнесіных Уладзімір Шкуроўскі. Па яго словах, цэнтр — гэта калектыў аднадумцаў, якія любяць рускі народны аркестр і шчыра вераць у яго будучыню, бачаць яго вялікія перспектывы. Цэнтр год за годам адкрывае новыя імёны кампазітараў, новыя творы аўтараў гучаць на сцэне фестывалю «Музыка Расіі» ў выкананні аркестраў з розных гарадоў Расіі.

Сваімі ўражаннямі ад удзелу падзяліўся Дзяніс Чарта:

— Пад маім кіраўніцтвам аркестр браў удзел у фестывалі «Музыка Расіі» ўпершыню. Публіка прымала нас вельмі цёпла. Мы прывезлі яркую канцэртную праграму, сфарміраваную з твораў сучасных кампазітараў. Уключылі ў канцэрт творы беларускіх,

расійскіх, еўрапейскіх аўтараў. Гучалі беларускія цымбалы — на іх саліравалі Валерыя Ільющэнка і Яна Дзямідчык. Сола на баяне ў выкананні Пятра Войчанкі нікога не пакінула раўнадушным. Рэжысёрам, сцэнарыстам і вядучым канцэрта выступіў яркі артыст Магілёўскай абласной філармоніі Павел Усовіч. Дарэчы, сцэнарый быў заснаваны на гісторыі аркестра апошніх гадоў. Пазнаваць і выступленне калектыву ў Расійскай акадэміі музыкі імя Гнесіных стала новай прыступкай прафесійнага і творчага росту ў нашым жыцці. Прафесары, кампазітары, простыя гледачы адначасова адначасова гучанне, дакладную перадачу музычных адценняў, глыбокую трактоўку твораў і многае іншае. Вельмі радасна, што наша праца так высока ацэньваецца, тым больш настолькі дасведчанай публікай. Мы вярнуліся ў Магілёў стомленыя, але шчаслівыя, нагхнёныя, поўныя ідэй і планаў. Дзякуй фестывалю за магчымасць праявіць сябе, цёплы прыём, новыя знаёмствы творчыя перспектывы!

Матэрыял падрыхтавала
Алена ПРУДНІКАВА

Жыта, хлеб... і валошкі

Не ведаю, чаму, але так сталася, што праз усё маё жыццё даволі часта і даволі ўзрушальнымі згадкамі праходзяць падзеі і з'явы, звязаныя з апошняй самай страшнай і самай крывавай вайной. Вялікай Айчыннай. Не, не мае, вядома, згадкі. А звязаныя з тымі суровымі днямі ўспаміны, напамінкі, кароткія зацемкі, а то і проста слёзы на вачах і бясслёзны (усе выплакаліся) плач многіх непасрэдных удзельнікаў вайны і тых, хто перажыў яе жудасці на часова акупаванай тэрыторыі нашай Беларусі. Хоць ці справядліва не называць удзельнікамі вайны гэтых цяжкіх і шматпакутнікаў, якія не адзін год заставаліся «пад немцамі»? Не проста жылі, а як маглі супраціўляліся, дапамагалі партызанам.

Паколькі тых, хто выжыў падчас акупацыі, вайна закралася ў неверагодна нечаканых жыццёвых абставінах, то і эмоцыі іх былі самымі натуральнымі і мо найбольш кранальнымі. Адна справа — расповед тых, хто перажыў нязмоўчныя крывавае крыкі вайны непасрэдна на полі бітвы. І зусім іншае — жыццё пад немцамі. Альбо тое, як гэта было — апынуцца ў далёка-далёкіх ад роднай хаты нямецкіх паселішчах, дзе і гукаць не было да каго — прымусова адарваным ад роднай зямлі, яны, хоць і былі часта цэлымі сем'ямі, гаравалі напоўніцу. Мусілі моўчкі працаваць, працаваць, працаваць на нейкага там «баўэра», пакуль не напаткае галодная смерць.

Нават з дзецьмі здаралася такое. Хоць і неахотна, і зусім не часта, не з дэталізацыяй перажытага, бо эмоцыі і без таго зашкальвалі, але часам выказвалася праз такі свой дзіцячы лёс мая цешча з Мядзельскага раёна Зінаіда Канстанцінаўна па нараджэнні Янель, па мужу — Дзевялтоўская. Уся яе сям'я — а гэта іх маці Ганна Пятроўна Янель, пяцёра дачок і адзін сыночак — у верасні 1943 года з родных мясцін каля Нарачы апынуліся ажно пад аўстрыйскай Венай. Што там толькі адчувалі і перажывалі, то гэта і сапраўды ні ў казках раскажаць, ні прам апісаць. Мо таму найбольш і маўчала праз усё жыццё Зінаіда Канстанцінаўна. Бо боль той і сапраўды мову адабраў.

Малалеткі напоўніцу зведалі тое абцягане немцамі «шчасце» і «асалоду паўнавартаснага наедку», ад якога назаўсёды засталася ў чужой зямлі самая маленькая з іхняй сям'і — усяго два годзікі было — сястрычка Верачка. Хоць і дажыла цешча на апрацаванай і дагледжанай ёю самой і яе сямействам зямельнай дзялянцы ў вёсцы Дзягілі да 93 гадоў, ды ні на адзін дзень, хоць і маўчала, не выветрывалася з памяці мінулае, не слабелі з часам эмоцыі — наадварот, становіліся ўсё больш моцнымі і балюча п'якучымі. Неаднойчы той аўстрыйскі «наедак» так круціў нутро, што не дапамагалі не толькі лекі, а нават туташні, спечаны ў сваёй уласнай хаце хлеб.

Толькі ўвосень 1945 года парадзелі сямейства Янеляў змагло зноў убачыць родныя мясціны. Так, сапраўды толькі мясціны, бо ад былой хаты на лясным узмежку па дарозе на Мядзел засталася толькі котлішча — спалілі немцы. Аднак жа ўратаваная ад фашыстаў родная зямелька дадала сілы ўратаванай ад іх жа

сямейцы: зладзілі зямлянку і дажылі да лепшага часу, калі сёстры павыходзілі замуж і парасяляліся па вёсках.

І вось парадокс — чым больш сыходзіла дзён, чым больш надзеяна павінна была гаіцца душэўная рана, тым больш крывава яна, а маўклівасць пра тыя страхі і беды, што давалася спазнаць самай старэйшай сястрычцы Зіне, чамусьці ўсё большала. Мо нязносна боль, перажыты некалі, перакрыў тыя поры галоснай памяці, пагасіў тое жаданне сказаць, што нязводна жыло — не маглі не жыць — у душы і сэрцы. Гэта быў такі боль, які для Зінаіды Канстанцінаўны Дзевялтоўскай назаўсёды застаўся невылечным і непераадальным.

Але ж, здаралася, і маўчанне даводзілася пераадоляць: каб не забываліся нашчадкі пра фашысцкія зверствы, пра перажытае, якое і з гадамі не давала спакою. Інакш адкуль бы я, і не толькі я, ведаў пра ўсё тое неверагодна цяжкае і балючае, але ж перажытае і пераадоленае.

І яшчэ адна кранальная для мяне згадка. Звязана яна з сям'ёй маёй будучай мамы Марыі Канстанцінаўны, на той час Мазан, а пазней Бутэвіч.

Таксама нячаста і неахотна расказвала яна, як і яе аднасямейнікі, пра ўсё тое, што было падчас вайны і на іхнім невялічкім — усяго хат 20 — нясвіжскім хутары Язавец. Але адзін крыху нават смешнаваты выпадак не выпаў з памяці.

Ішлі першыя дні вайны. Што, дзе і як адбывалася на самай справе, яшчэ ніхто на хутары не ведаў. Чулі толькі нейкі

Фота з архіва аўтара.

Таіса Дзевялтоўская-Бутэвіч, Зінаіда Дзевялтоўская, Анатоль Бутэвіч, Уладзімір Дзевялтоўскі.

незвычайны — не нябесны — гром. Праўда, маланкі пакуль не бліскалі. З часам гром мацнеў. Неўзабаве з'явілася і бліскавіца. Аказалася, у Снове, што не вельмі далёка ад хутара, сталі гарэць кашары — будынкі, дзе некалі размяшчалася польскае войска, а пазней савецкае.

Гром жа, разбуджаны ноччу на 22 чэрвеня 1941 года ажно ў далёкім адгэтуль Брэсце, рухаўся ў адным напрамку — на Нясвіж па шашы са Снова і Баранавіч.

Праўда, Мазаны ўсяго гэтага не бачылі. Бо, як толькі пачулі грукат нямецкіх матацыклаў, адразу ж замкнулі хату і кінуліся хто куды. Хавацца ад нечаканага ворага. Але дзе хавацца, калі хутар зусім бязлесы. Так званы Школьны лес зусім не лес — праглядваецца наскрозь, не схавае, ды і далекавата гэты лясны лапак, не даб'яжыш, бо немцы ўжо на парозе.

А дзе ж было дзявацца тутэйшым жыхарам? Акрамя высакаватага калгаснага жыта нічога іншага побач не было. І Мазаны паразбягаліся па ім як мага далей ад уласнай хаты. Кожны сам па сабе. Найцяжэй аказалася Волі. Яна, уцякаючы, вырашыла, што нельга пакідаць хлеб, абгарнула два вялікія боханы вялікім самаканым ручніком і закінула за плечы. Так і пранасіла іх да самага вечара.

Немцы ж выкупаліся, пазабіралі курэй на надворку, пастралілі, праўда, не па хаце, і з'ехалі. Але ж нашы ўцекачы-хавальнікі нічога гэтага не бачылі. А тут ужо і вечар наступае на пяты. Гаспадар хаты Косцік пачаў збіраць сваіх аднасямейнікаў. Але як? Крычаць баяўся, бо калі, не дай Бог, пачуюць немцы, то бяды не мінаваць. Ён стаў хадзіць то ўздоўж жыта, то па ім самім. Але нікога не знайшоў. Тады пачаў свістаць, каб пачулі свае. Спачатку свістаў ціха. Адказу ніякага. Тады мацней. Тыя ж, як расказвалі пазней, і сапраўды чулі нейкі свіст. Але хто гэта свісча, то Бог яго ведае. Калі нехта наш, то добра, а калі... Тым больш што свіст становіўся ўсё мацнейшым. Яны ж у адказ адпаўзлі ўсё далей ад дарогі і ад хаты. Косцік ажно ўспацеў — і ад гарачыні, і ад страху, што згубіў сваіх дарагіх сямейнікаў.

Толькі з наступленнем прыцемак вырашылася справа. Не чуючы на лузе туркатання матацыклаў і нямецкага гергетання, Косцікава жонка Воля пайшла паглядзець, што там робіцца. Са шкадаваннем топчучы жыта, падышла-падпаўзла да лугу. Немцаў не было. І тут яна заўважыла мужа. Той жа, калі ўбачыў знаёмы ручнік з хлебам, які быў запэцканы зямлёй і прамок ад поту, моўчкі падбег да жонкі, абняў яе, моцна прыціснуў да грудзей і пацалаваў чамусьці ў левае вуха. Радасна пачалі клікаць сыноў Сашу, Янку, Косціка, дачок Маню і Жэню. Збіраліся паасобку, няспешна. Слышліся. Усхвалявана-радасна ўсклікалі і апавядалі кожны пра свае адчуванні і эмоцыі. А пасля ўсё здзіўлена скіравалі позірк на Маню. У яе руках быў ладны букецік сарваных васількоў-валошкаў.

— А што ж гэта за неспадзеўкі ў нашай дзеўкі? — як заўсёды звыкла пажартаваў яе бацька Косцік.

Маня спачатку разгубілася, а пасля гучна абвясціла сваю прыдумку:

— Дак гэта ж табе, тата. За тое, што пазнаходзіў нас...

Вось такая незабыўная праўда пра перажытае жыла з маімі роднымі. А цяпер і са мной.

Анатоль БУТЭВІЧ

Фота з архіва аўтара.

Іван Іванавіч, Марыя Канстанцінаўна, Анатоль Іванавіч Бутэвічы, Анатоль Кудравец у в. Баяры Нясвіжскага раёна.

Кветка з літпалетка

Раскоша кілімаў, скарбніца вітамінаў

Колькі і ў свеце, і ў нас, на Беларусі, прыгожых раслін, яскравых кветак, яркіх кустоў, незвычайных дрэў!.. Здавалася б, каму можа быць справа да нейкага пустазелля, што замінае дагледжаным, культурным перцам, агуркам ды памідорам расці, налівацца сокамі зямлі ды цешыць гаспадарскае вока на ўпарадкаваных грядках! І ўсё ж кожная створаная Богам былінка для чагосьці прыдатная, на нешта патрэбная. Хаця б для таго, каб упрыгожыць верш:

* * *

Праполка... Двухтыднёвыя дажджы
Дзялян марнатраём затапілі.
Паўсюль, не вылучаючы ні град,
Ні баразён, — адною злітнай хваляй
Курчавіцца і бужне зелянота.
Мелісы пах. Мяшаючыся з пахам
Парэчкі і зямлі, ён кліча — жыць!
Ён кліча — жыць! Ён кліча —

шчасным быць,

На дробязі не зварачаць увагі.
Не глядзіш? Што ж. Будзь вольны.
Бог з табой.

Жыві, як можаш. Я живу — як хочу!
Таму што ведаю цяпер, як трэба,
Таму што падаюцца пад рукамі
Макрыцы ніцістыя карані,
І дыхае слабенькая меліса,
У свет шырокі глядзячы з адвагай,
І між кустоў парэчкі — самася,
Хоць мокрыя, ды гордая паставай
Сарана яркай барваю гарыць.

Верш Наталлі Кучмель з яе пакуль што адзінага зборніка «Імгненні» з'яўляецца выдатным, але тыповым для аўтаркі

прыкладам, што ілюструе яе карціну свету, светаўспрыманне, светабачанне. Так, ад чытача не патрабуецца «даганяць» і спасцігаць мудрагелістасць паэтычнай думкі, ён не губляецца ў лабірынтах алузіі, намёкаў і гіперспасылак, але адразу без напругі трапляе ўнутр маляўнічага краявіду, у валадарства гармоніі насычаных адценняў! Як распавядала Н. Кучмель, верш гэты, як і амаль усе іншыя яе аўтарства, быў створаны з натуре: сапраўды, тыдзень за тыднем не спыняліся ў тую далёкую вясну дажджы, праз што раскашавала пустазелле на пясчаністай глебе дачнага ўчастка, і здзівіла сваёю ўпартасцю да жыцця квояла меліса з несамавітымі, непрыкметнымі кветачкамі, і ўразіла глыбокім колерам афарбоўкі іншая кветка між кустоў, і супраціўлялася, трымаліся за жыццё тонкія і доўгія карані макрыцы... Да жыцця прагнае ўсё, што дышае, а вясною, пасля доўгіх восеньска-зімовых халодных начэй, удвая! Выказаць сябе свету ў раскошы буяння, а мо нават не столькі свету, колькі сабе самому: пабачыць сонца і дацягнуцца да яго, адчуць яго пяшчотныя дотыкі, спасцігнуць яго безумоўную любоў — яе не трэба заслужыць ці выпрошваць, яна табе належыць ужо таму, што ты нарадзіўся, без розніцы — ружай ці непрыкметнай травінкай... Напэўна, гэтак думалі б расліны, калі б маглі...

Макрыца — адна з нешматлікіх раслін, якую згадваў у адным з двух мастацкіх твораў, што на сёння вядомыя чытачам, Сяргей Палуян — у апавяданні «Вёска» (з цыклу «Забраны край»): «Вырубаны лес з адной стараны, балотныя сенажаці з другой. Пасярэдзіне маленькі

шматок поля. Сярод поля прытулілася вёска. Праз вёску дарожка — трусіць карэннем у лесе і калдобінамі грэблі на балоце. Грэбля старая, ужо распаўзаецца на бакі, засыпае канавы. Канавы загнуліся, як кілімам, накрыліся зялёнай макрыцай. Жабы крэкчуць вечарамі ў загнуўшай вадзе».

Апавяданне ўпершыню пабачыла свет ва ўкраінскім друку — у кіеўскім часопісе «Украінська Хага» (1910, № 6), перастворанае з беларускай мовы адным з блізкіх сяброў Сяргея — Мікітам Шапавалам. На Айчыне твор быў надрукаваны толькі ў кастрычніку таго ж года. Аўтар не пабачыў яго ў друку: у ноч на 20 красавіка 1910 года ён звёў рахункі з жыццём.

Адметна, што ў згаданым апавяданні галоўны герой — вёска, моцнай пятлёй кону заціснутая «паміж лесам і балотам». Яна хоча жыць, хворая і растружаная, на хваробу і галечу, марыць пра заўтра: «Гніе вёска ў гразі, у брудзе, а хоча яшчэ аджыць на сонцы. <...> Вёска з усіх сіл выбівалася з абоймаў смяротнага ветру, але не мела сілы выбіцца...»

23 красавіка — 110 гадоў з дня нараджэння Рыгора Рэзеса (1913—2004), беларускага паэта, празаіка.

23 красавіка — 85-годдзе святкуе Георгій Качаноўскі (1938), беларускі жывапісец, педагог.

23 красавіка — 65-годдзе адзначае Марыяна Марозава (1958), беларускі кампазітар, педагог.

25 красавіка — 95 гадоў з дня нараджэння Святланы Курылёвай (1928—2011), беларускай пісьменніцы.

25 красавіка — 70-гадовы юбілей святкуе Іван Данільчанка (1953), беларускі скульптар.

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

21 красавіка — у культурна-асветніцкі цэнтр г. Гарадка на спектакль Мінскага гарадскога тэатра пазэі «У краі прамяністай зямлі» паводле творчасці Наталлі Саветнай (у межах падрыхтоўкі да Дня беларускага пісьменства). Пачатак у 14.00.

21 красавіка — на творчую сустрэчу з дзіцячай пісьменніцай Святланай Бахновой у Цэнтральную гарадскую бібліятэку імя Янкі Купалы (вул. Веры Харужай, 16). Пачатак у 17.00.

21 красавіка — на свята паэзіі і музыкі «Зэльвенскія сакавіны» (г. Зэльва, Гродзенская вобл.) з удзелам беларускіх пісьменнікаў. Пачатак у 12.00.

26 красавіка — на творчую сустрэчу з пісьменніцай Тамарай Кавальчук,

Калі супаставіць і параўнаць гэты апавяданне і радкі з развігальнага ліста, які С. Палуян пакінуў М. Шапавалу, то мы бачым, што абодва тэксты народжаны ў адным і тым жа эмацыянальным полі, словы пра смерць — адны і тыя то-бок, у апавяданні аўтар «глядзеў на свет» вачыма старых занябаных хат, пісаў, па сутнасці, пра сябе...

Але вернемся да нашага пустазелля, карысць якога для чалавека, як паведамляецца ў даведніках па лекавых раслінах, усё ж немалая! Макрыца, яна ж — зоркаўка, ці *Stellaria media*, — травяністая расліна з ляжачымі сцяблінкамі да 30 сантыметраў даўжынёй, цвіце з мая да верасня, расце на агародах і палях, берагамі рэк і на ўзлесках, на вільготнай глебе і ў цянiстых месцах. Траву гэтую можна ўжываць як ежу і як лекі. Чай з яе выкарыстоўваецца ў якасці мяккага мачагоннага сродку і для ачысткі нырака, настой — агульнамацавальны і танізуючы напой для пацыентаў, якія папраўляюцца пасля сур'ёзных захворванняў. Акрамя гэтага, макрыца — супрацьзапаленчы і болеспаліцельны сродак, які ўжываюць пры рэўматызме і артрыце; прымяняюць і ў тэрапіі скураных захворванняў. А самае цікавае, што з макрыцы атрымліваюцца выдатныя начынікі для пірагоў! Сцябліны гэтай расліны добра дапоўняць гарачыя і халодныя стравы — у якасці і ўпрыгажэння, і вітаміннага сродку: макрыца багатая на аскарбінавую кіслату, бета-карацін, вітаміны групы В, на кальцый, магній, калій, селен, цынк, медзь, рыбафлавін... Сапраўднае аптэчнае скарбонка ў нас пад нагамі!..

Таша ШПАКОЎСКАЯ

зваротная сувязь

Па блакітных хвалях

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухаць літаратурна-мастацкія і пазнавальныя праекты. Пачуць вершы беларускіх аўтараў у праекце «Адным штрыхом» можна тройчы на дзень. Раніцай і вечарам у праграме «Радыёсерыял» гучыць фантастычны раман Герберта Джорджа Уэлса «Чалавек-невідзімка».

Праграма «Літаратурная анталогія» гэтым разам прапануе старонкі рамана Івана Шамякіна «Крыніцы». У «Радыёбібліятэцы» двойчы на дзень слухайце твор Элізы Ажэшкі «Хам». Суботнім вечарам выходзіць перадача «Літаратурныя гісторыі», дзе гучаць апавяданні айчынных аўтараў.

У праекце «Прачулым радком» у выхадныя — вершы Янкі Непачаловіча.

Змест перадачы «Радыётэатр плюс» (пачатак эфіру ў 21.30) у суботу і нядзелю складуць дзве часткі спектакля Тэатра-студыі кінаакцёра «Сам-насам з усімі» паводле п'есы Аляксандра Гельмана (да 80-годдзя з дня нараджэння заслужанай артысткі Рэспублікі Беларусь Любові Румянцавай).

Юным прыхільнікам мастацкага вяшчання канал «Культура» прапануе з панядзелка да пятніцы чытанні ў межах праекта «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя». Гэтымі днямі слухайце казкі з кнігі Васіля Шырко «Дзед Манюкін і ўнукі». У выхадныя ў перадачы «Дзіцячы радыётэатр» прагучаць кампазіцыя «Шасцікрылец Хмарагон» паводле паэмы Міколы Бусько, казка Ігара Сідарука «Беларускія буслы», пастаноўка «Па блакітных хвалях вясількоў» паводле твора Сяргея Казлова, а таксама казка пра храбрага пеўніка. Штовечар у 21.00 «Вячэрняя казка» для маленькіх.

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, навінкамі беларускіх выдавецтваў і зместам свежага нумара штотыднёвіка «ЛіМ». У нядзелю радыёверсія тэлеперадачы «Суразмоўцы» пісьменніка, публіцыста Навума Гальпяровіча прапануе сустрэчу з дырэктарам творчага аб'яднання музычных калектываў Белтэлерадыёкампаніі кампазітарам Віктарам Кісцянем. Новы выпуск праекта «Літаратура на радыё» прагучыць у чацвер.

28 красавіка — 95 гадоў з дня нараджэння Тамары Шымко (1928—2017), беларускай опернай спявачкі, педагога, народнай артысткі Беларусі.

28 красавіка — 70 гадоў з дня нараджэння Леаніда Гандыша (1953—2011), беларускага жывапісца.

28 красавіка — 70 гадоў з дня нараджэння Юрыя Саргычава (1953—1997) беларускага акцёра, рэжысёра тэатра лялек, заслужанага артыста БССР.

28 красавіка — 65-годдзе адзначае Анатоль Андрэеў (1958), беларускі літаратурнаўца, культуролог, пісьменнік.

якая адбудзецца ва ўніверсітэце МІТСО (вул. Казінца, 21). Пачатак у 11.00.

26 красавіка — у Мінскі гарадскі тэатр пазэі пры Цэнтральнай гарадской бібліятэцы імя Янкі Купалы (вул. Веры Харужай, 16) на творчы вечар паэтэсы Ірыны Карэнінай. Пачатак у 17.30.

27 красавіка — на творчую сустрэчу з пісьменніцай Тамарай Кавальчук «Ганаруся роднай Беларуссю» ў СШ № 141 (вул. Герасіменкі, 21). Пачатак у 13.00.

27 красавіка — у Дом літаратара (вул. Фрунзэ, 5, вялікая зала) на творчы вечар мастацкага кіраўніка Мінскага гарадскога тэатра пазэі Волгі Багушыньскай. Пачатак у 18.00.

27 красавіка — на пасяджэнне літаратурнай гасцёўні «Аўтограф» (вул. Карбышава, 42). Гасць — Ніна Чайка. Творчы кіраўнік — Іна Фралова. Пачатак у 17.00.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная
калегія:

Віктар Гардзеі
Уладзімір Гніламедаў
Вольга Дадзіёмава
Віктар Кураш
Алесь Марціновіч

Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:

220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:

220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:

галоўны рэдактар — 325-85-25
адказны сакратар — 377-99-73
адрэслы крытыкі і бібліяграфіі;
прозы і паэзіі; мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падпісныя індэксы:

63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выданае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісаны ў друк
20.04.2023 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 698

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэкс 220013
Заказ — 771

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным
выглядзе (праграма Microsoft Word),
не вяртаюцца і не рэцензуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць
з меркаваннямі аўтара публікацыі.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія
прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці
з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

